

Opdrachtgever:

Leven met Water

Delta

Participatie en Social Learning in de Delta

WP 2 – Werkvormen en instrumenten

Deelresultaat 4

Inventarisatie werkvormen

Rapport

december 2008

Opdrachtgever:

Leven met Water

Delta

Participatie en Social Learning in de Delta

WP 2 – Werkvormen en instrumenten

Deelresultaat 4

Inventarisatie werkvormen

Partners: WL Delft|Hydraulics, TNO Bouw en Ondergrond,
RIKZ, DLG, Universiteit van Twente, Carthago Consultancy

Rapport

december 2008

Inhoud

1	Inleiding	1—1
2	Het besluitvormingsproces	2—1
3	Inventarisatie Werkvormen	3—1
4	Inzet in interactief planvormingsproces voor de Delta.....	4—1
4.1	Interpretatie van de werkvorm aan de hand van relevante kenmerken	4—1
4.2	Uitwerking interpretatie werkvormen.....	4—3
5	Conclusies en vervolg.....	5—1
5.1	Conclusies.....	5—1
5.2	Vervolg.....	5—2
6	Referenties	6—1
	Bijlagen	6—1
	Bijlage 1 – Inventarisatie werkvormen	1
A	2	
B	6	
C	10	
D	12	
E	13	
F	15	
G	16	
H	20	
I	21	
J	29	

K 30

L 39

M 44

N 51

O 53

P 55

Bijlage 2 – Nog nader te beschouwen werkvormen54

Bijlage 3 – Voorbeeld categorisatie / ordening: generieke activiteiten.....62

1 Inleiding

Deze rapportage is tot stand gekomen vanuit het project ‘Delta – Participatie en Social Learning in de Delta’, Werkpakket 2 – Werkvormen en Instrumenten. Deze rapportage vormt deelresultaat 4 en bevat de volgende elementen:

- Overzicht beschikbare werkvormen en instrumenten
- Methode voor toepassing werkvormen en instrumenten
- Verslag over voortgang ontwikkeling werkvormen en instrumenten

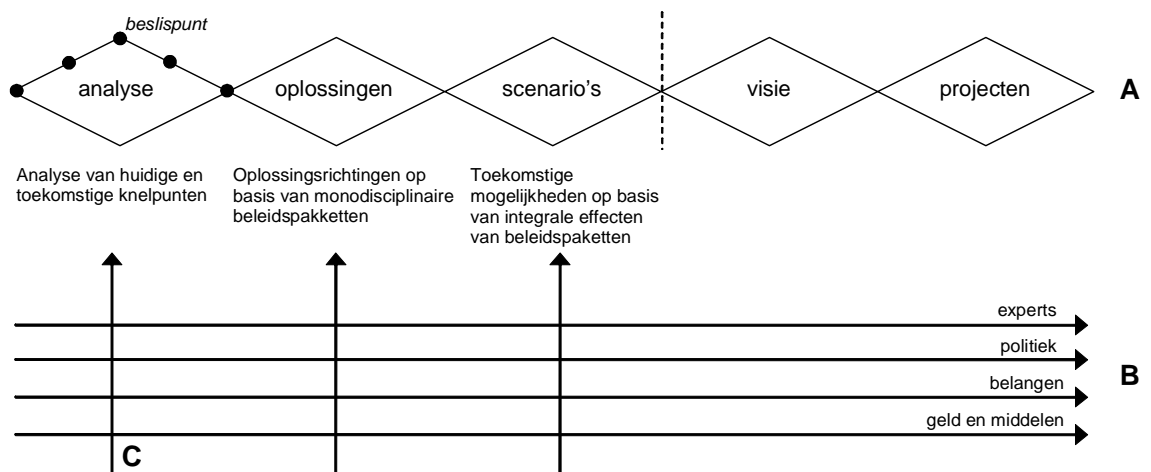
Context en besluitvormingsproces

Het social learning proces van ‘learning together to manage together’ (HarmoniCOP, 2005) betreft een specifieke invulling van interactieve besluitvorming en wordt gekenmerkt door een aantal zaken:

- vroegtijdige en gelijkwaardige betrokkenheid van alle relevante actoren;
- heldere procesarchitectuur: duidelijkheid over speelveld en regels;
- werken aan het komen tot een gedeelde probleemdefinitie;
- werken aan een gedeelde kennisbasis;
- het open en inzichtelijk communiceren over en tijdens het afwegingsproces.

Binnen het project Delta wordt de koppeling gelegd tussen participatie en social learning. Ten behoeve daarvan wordt expliciet aandacht besteed aan de werkvormen en instrumenten (WP2). Deze worden gekoppeld aan het besluitvormingsproces.

Het besluitvormingsproces zoals voorgesteld (conform projectplan) voor de brede discussie in de Delta bestaat uit vijf stappen zoals weergegeven in onderstaande figuur (onderdeel A). Elke stap bestaat uit een divergentie- en een convergentiefase. Per stap zijn er vijf beslispunten die tijdens de fase van divergentie en convergentie aan de orde zijn. Aan het eind van elke stap volgt een cruciaal beslispunt die bepaalt of overgegaan kan worden naar de volgende stap.

Figuur 1.1 Analytische activiteiten en divergerend / convergerend procesverloop (conform projectplan)

Het voorstel aan de Deltaraad voor de procesaanpak gaat over de eerste drie stappen (analyse, oplossingen, scenario's). Verschillende partijen, maar ook belangen en middelen spelen een rol in het besluitvormingsproces, dit is weergegeven als onderdeel B in bovenstaande figuur. De algemene structuur van het besluitvormingsproces is in principe vrij autonoom, maar vanuit de procesaanpak zullen partijen worden betrokken bij de discussie. Het is van belang om inzicht te krijgen in welke partijen meedoen op welke momenten en wat hun rol is.

Om ervoor te zorgen dat partijen daadwerkelijk betrokken worden en een rol kunnen spelen zijn werkvormen en bijpassende instrumenten nodig. Dit is weergegeven als onderdeel C in bovenstaande figuur. De in te zetten werkvormen en instrumenten helpen om kennis transparant te maken en te verspreiden, de samenhang tussen verschillende onderdelen vorm te geven, partijen met elkaar te laten praten en vertrouwensrelaties op te bouwen om zo het proces realistische en gedragen oplossingen te laten genereren.

Het project 'Delta' richt zich op onderdeel C zoals weergegeven in bovenstaande figuur. In het project 'Delta' worden werkvormen en bijpassende instrumenten ontwikkeld die kunnen worden ingebracht in het lopende proces van de brede discussie. Het gaat hier om werkvormen en instrumenten die worden ontwikkeld en ingezet om wetenschappelijke kennis oplossingsgericht te laten werken. De procesaanpak (onderdeel A) vormt feitelijk de case waarop het project 'Delta' haar kennis toepast. De werkvormen die in deze rapportage beschreven worden dienen een bijdrage te kunnen leveren aan de procesaanpak zoals voorgesteld. Met andere woorden, de procesaanpak is als uitgangspunt genomen.

In deze rapportage wordt een eerste stap gezet binnen het werkpakket 2 – Werkvormen en Instrumenten. Binnen het Leven met Water project 'Delta - Participatie en Social Learning in de Delta' wordt beoogd om een overzicht van werkvormen en instrumenten te genereren, de wijze van toepassing binnen geselecteerde case studies te onderzoeken en tot slot de toepassing hiervan te evalueren.

De onderhavige studie is in eerste instantie gebaseerd op informatie, werkvormen en instrumenten die bij de partners aanwezig of bekend zijn en welke mogelijk voor de Delta (gericht op het te volgen besluitvormingsproces) ingezet kunnen worden.

Allereerst is een beschrijving gemaakt van de betreffende werkvorm of instrument. Hierbij wordt gewerkt aan de hand van een door de werkgroep Werkvormen en Instrumenten opgesteld format. Het format bestaat uit een aantal vast te beschrijven elementen, zoals het doel van de werkvorm, het resultaat, benodigde informatie etc.

Vervolgens heeft er een (intersubjectieve) beoordeling van toepasbaarheid plaats gevonden met het oog op het interactieve besluitvormingsproces zoals dat voor de Delta is benoemd. Hierbij wordt aangegeven welk type informatie wordt benut, of het in situaties van divergeren dan wel convergeren toegepast kan worden en in welke fase van het proces de werkvorm / het instrument kan worden ingezet.

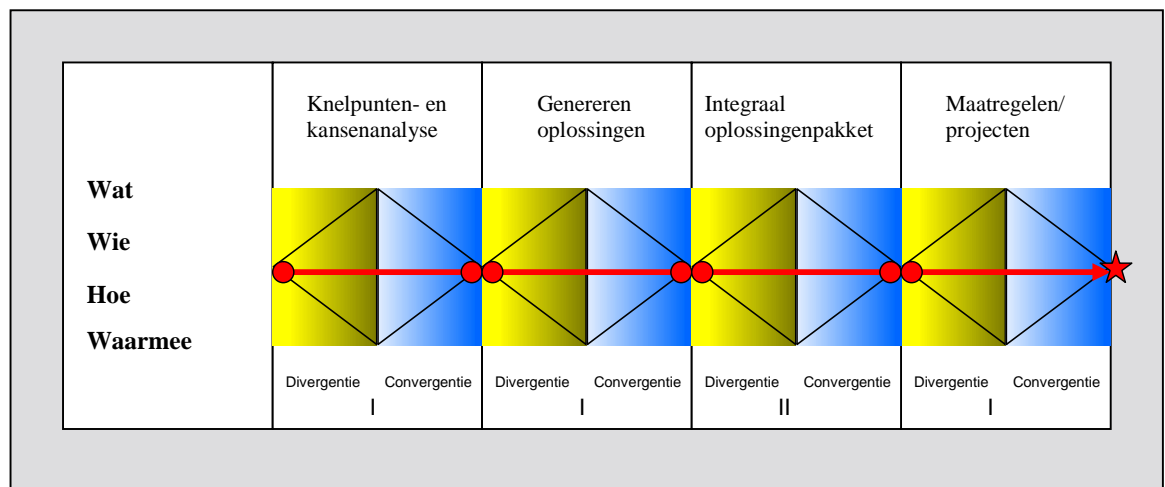
Tot slot is de inventarisatie onderworpen aan een analyse. Hierbij wordt ingegaan op de mogelijkheid van toepassing van geselecteerde werkvormen en instrumenten binnen de case studies voor de Zuidwestelijke Delta's. Op basis van de analyse kan bijvoorbeeld aangegeven worden op welk vlak er werkvormen en instrumenten ontbreken.

Binnen de werkgroep bestaat de idee om de inventarisatie van bruikbare werkvormen en instrumenten voor het besluitvormingsproces beschikbaar te maken aan derden in de vorm van een eenvoudige zoekwijzer op CDROM dan wel beschikbaar gesteld via een website.

2 Het besluitvormingsproces

Ongeacht het type beleidsvraag en ongeacht de doelstelling kan het beleidsproces - van (maatschappelijk) probleem tot uitvoering van maatregelen - praktisch altijd in een aantal onderling duidelijk verschillende fasen worden opgedeeld; fasen die steeds in ongeveer dezelfde volgorde worden doorlopen.

Beleidsvormingsproces

Elke fase kent een zogenaamd divergerend begin en convergerend einde. Divergentie slaat op acties gericht op verzamelen van informatie, verkrijgen van inzicht en formuleren van alternatieven. Convergentie representeert activiteiten als selectie en reductie tot essentiële informatie. Als de fase niet convergeert is er geen beslisbasis en kan - als het proces goed beheerd wordt - geen sprake zijn van faseafsluiting. Toch een beslissing nemen (forceren) zal vrijwel zeker tot problemen in latere fasen leiden.

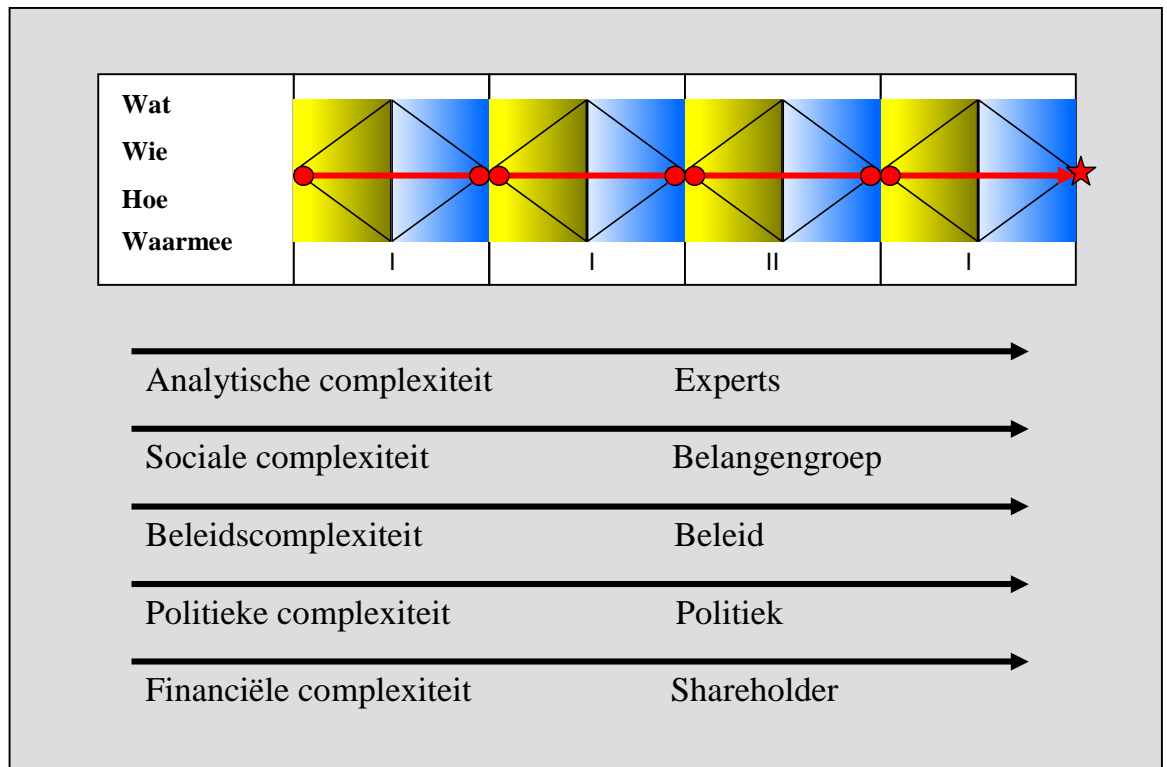
Een stap voor een besluitvormingsproces is een Kick Off. Hierbinnen wordt naast een beschrijving van de huidige situatie, het doel van het proces globaal vastgelegd, de actoren met wie het proces doorlopen wordt, hun percepties en verantwoordelijkheden, de stappen die doorlopen worden en de middelen die daarvoor nodig zijn. Het resultaat hiervan is een startdocument.

Binnen het besluitvormingsproces worden 4 stappen onderscheiden:

- Knelpunten- en kansenanalyse;
- Oplossingen per knelpunt/kans;
- Integraal oplossingspakket;
- Maatregelen c.q. uitvoeringsprojecten bepalen.

Tijdens dit gehele proces speelt een aantal complexiteiten een rol.

Betrokken actoren

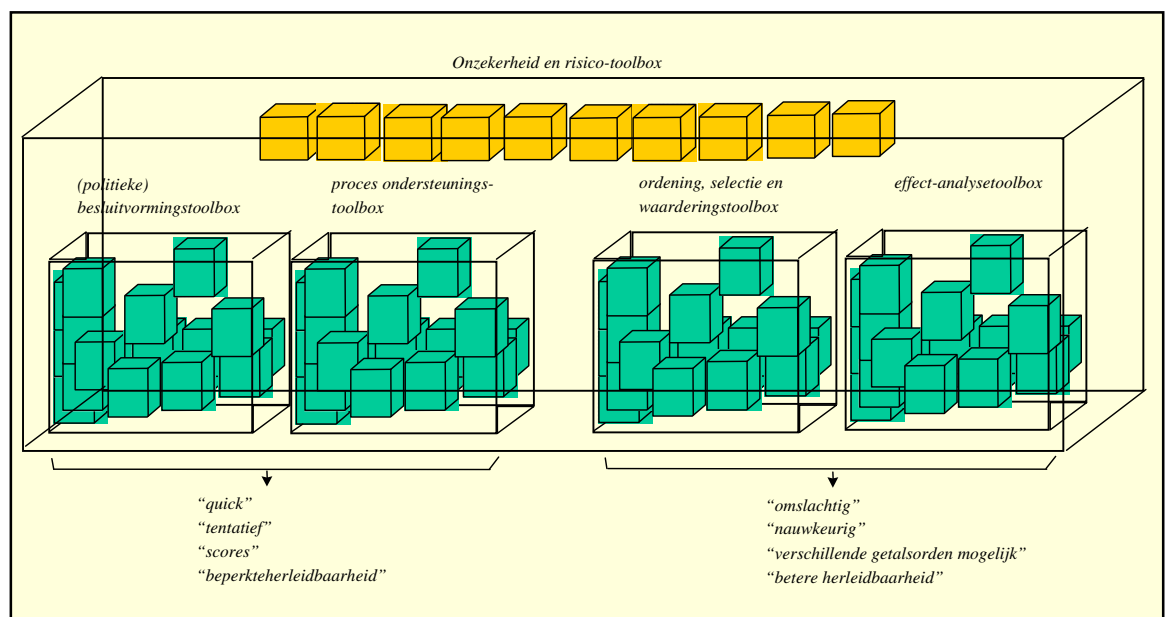
Ten eerste geldt dat de hoeveelheid technisch-inhoudelijke kennis die beschikbaar is, kan variëren van groot tot klein. In het laatste geval spreken we van een beleidsprobleem met een grote *technisch-inhoudelijke of analytische complexiteit*. Ten tweede kan wat de maatstaven betreft de mate waarin daarover consensus bestaat ook variëren van groot tot klein. In het laatste geval is er sprake van een hoge *sociale complexiteit*. Ten derde wordt het karakter van beleidsproblemen ook bepaald door *de complexiteit van de beleidscontext*. Het gaat dan om de context waarin het beleid zich afspeelt. Deze context wordt enerzijds gevormd door de geschiedenis van het beleid en de mate waarin het beleid weerstand vanuit de samenleving ondervindt. Anderzijds zijn vaak vele actoren betrokken bij het beleidsprobleem. Actoren hebben verschillende, vaak tegenstrijdige, visies op het probleem en mogelijke oplossingen. Dit vergroot de complexiteit van het beleidsprobleem. Ten vierde is *de complexiteit van de politieke context* een gegeven waarmee de beleidsanalist rekening moet houden. Het politieke belang van een beleidsprobleem bepaald deze vorm van complexiteit. Centraal staan vragen als: ‘hoe hoog staat een beleidsprobleem op de politieke agenda’ en ‘hoe wordt de mate van urgentie en actualiteit daarvan beoordeeld door de besluitvormers’. Ten vijfde is er de *financiële complexiteit*. Welke geld, middelen en organisatie zijn er gemoeid bij de planvorming. Wie zijn de shareholders?

In een planvormingsproces zullen ten behoeve van de ondersteuning van besluitvorming en bij de uitvoering van analyses allerlei instrumenten gebruikt worden. Dergelijke instrumenten heeft de (bureaucratische) procesbeheerder deels zelf beschikbaar. Vanuit oogpunt van procesmanagement is het handig om uit een rijke schakering van zoveel mogelijk customized instrumenten te beschikken.

In wezen is er binnen de toolbox nog een nadere geleding te maken. We onderscheiden 5 sub-toolboxes:

1. (Politieke) besluitvorming : bijvoorbeeld: stemmen, wegen, itemselectie en definitie.
2. Procesanalytische ondersteuning : bijvoorbeeld: actoranalyse, krachtenveldanalyse.
3. Ordening, selectie en waardering : bijvoorbeeld: genereren van oplossingsideeën, evaluatie en prioritering, interdependentie binnen en tussen oplossingen.
4. Effectanalyse : bijvoorbeeld: meten, schatten, transformeren (opschaling) van effecten, dit effectspecifieke instrumentarium valt buiten deze studie.
5. Onzekerheid en risico's : omgaan met risico's bij inhoud en proces.

Detailtering binnen de toolbox - 5 deelgebieden

In eerste instantie ligt de focus binnen deze rapportage op die werkvormen die passend zijn binnen de procesaanpak zoals omschreven in hoofdstuk 1. Dit omvat de werkvormen die behoren bij (politieke) besluitvorming (ad 1), procesanalytische ondersteuning (ad 2) en ordening, selectie en waardering (ad 3). De werkvormen die binnen effectanalyse (ad 4) en onzekerheid en risico's (ad 5) aan de orde zijn, zijn in het stadium van de brede discussie zoals gevoerd in de Delta nog niet aan de orde. Mogelijk dat zij in een later stadium wel een rol zullen spelen. Dergelijke instrumenten zijn niet uitgewerkt maar voor zover bekend en beschikbaar wel opgenomen, zie hiervoor bijlage 2 (nog nader te beschouwen werkvormen).

3 Inventarisatie Werkvormen

Onder een werkvorm wordt verstaan: de wijze waarop doelgericht structuur wordt gegeven aan een interactiemoment binnen een besluitvormingsproces (TU Delft en WL | Delft Hydraulics, 1998). De werkvormen die in deze rapportage aan bod komen worden gekenmerkt door een bijdrage aan (voorbereiden van) interactiviteit.

Door de partners zijn de verschillende werkvormen (die bekend en beschikbaar zijn) in kaart gebracht. Hiervoor is gebruik gemaakt van een format. In onderstaande tabel is het format, inclusief een uitleg van de elementen, gegeven.

Format t.b.v. algemene beschrijving van de werkvorm ^{1/2}

Naam werkvorm	
Doel van de werkvorm	Waarom wordt deze werkvorm ingezet?
Resultaat (<i>halen</i>)	Welke vraag wordt met het instrument beantwoord: wat heb ik als ik het instrument heb toegepast (welke informatie levert het op)?
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brengen</i>)	Welke informatie wordt gevraagd van de deelnemers (wat doen de deelnemers)?
Benodigde informatie vooraf	Welke informatie is vooraf nodig (als invoer): kaarten, deelnemers, onderwerpen, issues, etc?
Benodigde tijd	Hoeveel tijd neemt de inzet van de werkvorm in beslag (denk aan doorlooptijd input-output, aantal dagen c.q. sessies)?
Benodigde hardware	Is er hardware nodig voor het instrument en wat?
Sectortoepassing	Op welke op welke sectoren is het instrument toe te passen: bijvoorbeeld verkeer en vervoer, ruimte, economie, wonen, duurzaamheid (3P's)?
Toepassing op één of meerdere personen	Is het instrument op één persoon of meerdere (groupware) gericht?

¹ Werkvorm is de voorlopig algemene term die gehanteerd wordt als het gaat om: methoden, technieken, instrumenten, tools, handreikingen etc.

² De te beschrijven werkvormen dienen een bijdrage te leveren aan een interactief planvormingsproces, het zijn dus werkvormen die de interactiviteit ondersteunen dan wel bevorderen. Instrumenten die alleen meten, schatten, transformeren (opschaling) van effecten, vallen (voorlopig) buiten deze inventarisatie.

Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Is het instrument vrij beschikbaar of onder voorwaarden (welke)?
(vervolg format)	
Kosten van toepassing	Kosten voor toepassing (hoeveel)?
Aanwezigheid facilitator	Is er bij toepassing van het instrument een facilitator nodig en wat is zijn/haar rol?
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Hoe transparant is de werkvorm: hoe begrijpelijk is het instrument voor niet deskundigen?
Flexibiliteit	Hoe flexibel is het instrument: is het makkelijk uitbreidbaar (zijn andere beleidselementen toe te voegen)?
Structurering van werkwijze	Legt het instrument werkwijzen vast, werkt het volgens een vast denkkader?

De werkvormen bestaan zowel uit generieke activiteiten (bijvoorbeeld brainstormen) als specifieke toepassingen (bijvoorbeeld group decision instrument) omschreven.

In bijlage 1 zijn alle ingevulde formats weergegeven.³ In tabel 4.1 zijn alle beschreven werkvormen weergegeven.

³ Er is ook een aantal werkvormen dat voorlopig niet is meegenomen op basis van het criterium 'bevordert de interactiviteit'. Deze zijn opgenomen in bijlage 2.

4 Inzet in interactief planvormingsproces voor de Delta

4.1 Interpretatie van de werkvorm aan de hand van relevante kenmerken

Het voorstel is om de bestaande werkvormen volgens een vast format te interpreteren. Het ‘interpretatieformat’ is opgesteld op basis van een aantal aspecten die voor een interactief planvormingsproces à la de *Brede discussie Zuidwestelijke Delta* van belang zijn en als relevante kenmerken worden gezien: type informatie, divergentie / convergentie en fase in het planvormingsproces.

	Informatiestroom			Divergentie / Convergentie		Fase			
Werkvorm	Feit	Interpretatie	Waarde	Divergentie	Convergentie	Probleemverkenning en Kick-off	Inventariseren / Prioriteren van kansen en knelpunten (WS1)	Genereren oplossingen per kans / knelpunt incl. ordening (zomertraject)	Opstellen integrale oplossing (WS2)

Hieronder volgt een uitleg per relevant kenmerk.

Type informatie

Onder dit kopje proberen we de plaats van de werkvorm in de informatiestromen vast te leggen. Aangegeven wordt waar de werkvorm zich bevindt in het spectrum feit-interpretatie-waarde/voorkeur. Hierbij worden de volgende ‘definities’ gebruikt, maar we willen hier niet vervallen in de discussie over definities

- Feit: Beschrijving huidige situatie, meetwaarden, inventarisatie van bestaande situatie. De gegevens hier staan over het algemeen niet ter discussie.
- Interpretatie: Trend, voorspelling van toekomstige situatie, analyse van achterliggende processen. De gegevens hier kunnen ter discussie staan, er zijn meerdere interpretaties mogelijk (zoals aannames bij modellen).
- Waarde/voorkeur: Het gaat hier niet om een beschrijving hoe de situatie is (feit) of hoe ik denk dat de situatie is (interpretatie), maar hoe ik wens dat de situatie zou zijn of waar ik bang voor ben bij deze situatie: wensen, voorkeuren en emoties (welke belangen heeft een actor).

Let op: Indien de werkvorm niet gebruikt wordt voor informatievoorziening of informatiebeheer hoeft onder deze punten niets ingevuld te worden

Convergentie/Divergentie

- Divergentie: De werkvorm wordt gebruikt bij divergentie, als de werkvorm tot doel heeft of als bijwerking heeft dat, gegeven een aantal randvoorwaarden/doelstellingen, een (groot) aantal alternatieven, opties, plannen gegenereerd wordt. Brainstormtechnieken en associatietechnieken zijn voorbeelden.
- Convergentie: De werkvorm wordt gebruikt bij convergentie als de werkvorm tot doel heeft of als uitwerking heeft dat een grote lijst alternatieven, opties, plannen ingedikt wordt tot een kleinere en geordende lijst. Voorbeelden zijn prioriteringsmethoden en clustermethoden.

Fasen in het planvormingsproces

- Kick-off: Dit is de fase die voorafgaat aan het participatieve proces. In deze fase ontwerpt het begeleidingsteam het proces (het hoe), wordt een eerste versie van de doelstelling (het wat) van het project geformuleerd, worden de actoren benoemd (het wie), en wordt aangegeven met welke middelen: organisatie, geld enz. het proces verloopt (het waarmee). Tevens vindt een gebiedsanalyse plaats. Afsluiting van deze fase is de Kick Off meeting: de voorbereide punten worden vastgesteld tussen en door de actoren.
- W1 - Kansen en knelpunten: In deze fase worden knelpunten en kansen geformuleerd, vanuit het ambitieperspectief van de afzonderlijke betrokken actoren, die bij het realiseren van de doelstellingen een rol spelen.
- W2 – Genereren oplossingen: In deze fase worden individuele (één op één gekoppeld aan een knelpunt/kans) oplossingsrichtingen en maatregelen geformuleerd. Hierbij is dus kennis nodig of door een oplossing het knelpunt / de kans ook wordt aangepakt c.q. gegrepen
- W3 – Opstellen integrale oplossingen: In deze fase worden oplossingsrichtingen en maatregelen gecombineerd tot integrale aanpakken (oplossingen) en maatregelenpakketten. Deze integrale oplossingen worden ook geordend naar draagvlak en betaalbaarheid.

Invullen van de score

De score kan op drie manieren worden ingevuld:

- Leeg vakje: dit is niet van toepassing op de werkvorm
- ‘+’: dit is van toepassing op de werkvorm
- ‘++’: dit is zeer van toepassing op de werkvorm

4.2 Uitwerking interpretatie werkvormen

In onderstaande tabel 4.1 zijn geïnventariseerde werkvormen geïnterpreteerd op basis van de beschrijving per werkvorm (zie bijlage 1).

Tabel 4.1 Kenmerken van inzetbaarheid bij een interactief planvormingsproces

Werkvorm	Informatiestroom			Divergentie / Convergentie		Fase			
	Feit	Interpretatie	Waarde	Divergentie	Convergentie	Probleemverkenning en Kick-off	Inventariseren / Prioriteren van kansen en knelpunten (WS1)	Genereren oplossingen per kans / knelpunt incl. ordening (zomertraject)	Opstellen integrale oplossing (WS2)
A									
Actorenanalyse		+	+	+		++			
Allocatiespel			+		+	+	+		
Attitudeonderzoek		+	+		+	++	+		
B									
Brainstormen		+		++	+		++		
Brainwrite		+	+	+		+	+		
C									
CODES / MEDIA			+		++			+	+
D									
Dialog			++	++	+		++	++	++
E									
Enquête	+	+	+	+		+	+		
Excursie	+	+	+	+		++			
F									
G									
Gebiedsanalyse	+	+	+	+	+	+			
Group Decision Instrument		++	++	++	++	+	++	+	

Werkvorm	Informatiestroom			Divergentie / Convergentie		Fase			
	Feit	Interpretatie	Waarde	Divergentie	Convergentie	Probleemverkenning en Kick-off	Inventariseren / Prioriteren van kansen en knelpunten (WS1)	Genereren oplossingen per kans / knelpunt incl. ordening (zomertraject)	Opstellen integrale oplossing (WS2)
Group Model Building		++			+	++	+	+	
H									
I									
Interactieve internetomgeving	+	+	+	+	+	+	+	+	
Interactieve modelconstructie		+			+		+	+	+
Interactieve scenariobouw	+	+		+				++	++
Interactieve SWOT	+	+		+			++	+	
Interview	+	+	+	++		++	+		
J									
K									
Krachtenveldanalyse		+	+		+		+	+	
L									
M									
Maatschappelijke Kosten-Batenanalyse (interactief)		++	++		+				++
Maps4Planners	+	+	+	+		+	++	++	
Mactable		++	+	+		+	++	++	
Maptalk		+	+	+			++	++	
MCA	+		++	+	++		+	++	+
Mindmapping		+	+	+			++		
Morfologische Analyse		++	+	+		++	+		
N									
O									
P									
Q									
R									

Werkvorm	Informatiestroom			Divergentie / Convergentie		Fase			
	Feit	Interpretatie	Waarde	Divergentie	Convergentie	Probleemverkenning en Kick-off	Inventariseren / Prioriteren van kansen en knelpunten (WS1)	Genereren oplossingen per kans / knelpunt incl. ordening (zomertraject)	Opstellen integrale oplossing (WS2)
Reframing	+	++	+	+		++	+		
Rollenspel		+				+			
Ronde tafel conference			++	+		+	+		
S									
Schetsschuit			++	+	++		++	+	+
Scoretabel			+		+		+	+	+
Spelsimulatie		+	+	+	+	+		+	+
Stemmachine			+		+		+		++
Strategis	+	+			+				+
T									
Tekenen met actoren		+	+	+		+			
TOPIC	+	++	+	+	++	++	+	+	+
U									
Urban Strategy	+	++			++				+
V									
Voordeel/nadeel analyse		++	+	+	+			+	+
W									
X									
Y									
Z									

5 Conclusies en vervolg

5.1 Conclusies

Op basis van de rapportage kan een aantal conclusies getrokken worden. Deze conclusies kunnen geformuleerd worden vanuit de informatiestroom, divergentie / convergentie en fase in het proces.

Ten aanzien van de *informatiestroom* blijkt dat de werkvormen met name inzicht geven op het gebeid van interpretatie en waarde. Er is nog maar beperkt invulling te geven aan feiten.

Voor het onderdeel divergentie en convergentie blijkt dat hier een balans zichtbaar is. De in kaart gebrachte werkvormen dekken dit onderdeel goed. Sommige instrumenten hebben beide stappen in zich, andere focussen zich meer op één onderdeel.

Er ontstaat ook een overzicht van mogelijk te gebruiken werkvormen binnen projecten met de procesarchitectuur zoals omschreven in hoofdstuk 2. Per fase is er een eerste beeld welke werkvormen binnen die fase geschikt zouden zijn. Daarmee ontstaat tevens een beeld in welke fasen nog maar weinig werkvormen beschikbaar zijn. Uit het overzicht blijkt dat met name voor de laatste fase, het opstellen van integrale oplossingen, maar beperkt werkvormen beschikbaar zijn.

De conclusies op basis van het overzicht zullen toegepast worden in de nieuwe case binnen het project. Op deze manier kan ook de werking in praktijk gebracht worden (evalueren gebruik). Tevens kan dit leiden tot het 'aanpassen' van bestaande werkvormen op basis van praktijkkennis.

Voorgestaan wordt om per procesfase na te gaan of de geïnventariseerde werkvormen een bijdrage kunnen leveren. Indien dit het geval is zullen deze toegepast worden en tevens geëvalueerd. Daar waar geen 'geschikte' werkvorm benut kan worden zal hier een vervolg aan gegeven worden om op die wijze ook te bezien of ontwikkeling van een dergelijke werkvorm gewenst is en hoe deze uitgewerkt dient te worden.

5.2 Vervolg

Voor de toegankelijkheid is belangrijk dat het overzicht op een dusdanige manier opgebouwd wordt dat het 'zoeken' binnen de werkvormen eenvoudig is. Er dienen daarmee verschillende zoekingen te zijn om te zoeken:

- Vanuit een generieke activiteit komen tot concrete werkvormen;
- Vanuit type informatiestroom;
- Vanuit convergentie en divergentie;
- Vanuit de fasen.

Ook kan gezocht worden op basis van elementen binnen de ingevulde formats, zoals:

- Vanuit de sector waarop het van toepassing is;
- Vanuit associatie met andere M&I;
- Vanuit de beschikbare middelen.

Met name een generieke activiteit blijkt een handige vorm om de werkvormen te ordenen. Een eerste aanzet hiertoe is opgenomen in bijlage 3.

Het resultaat binnen dit project blijft beperkt tot een overzicht van mogelijke werkvormen gekoppeld aan de procesarchitectuur. Vanuit het project kunnen lessen worden getrokken en aanbevelingen gedaan ten aanzien van de werkvormen. Mogelijk dat dit in een nader te definiëren vervolgproject een stap verder gebracht kan worden bijvoorbeeld via cd-rom, internet, wikipedia (zelfonderhoudend). Hiermee kunnen ook anderen hun werkvormen toevoegen. Tevens kan gedacht worden aan uitbreiding ten aanzien van informatie, zoals effect- en risicomodellen. Ook is uitbreiding mogelijk ten aanzien van gebruik, betrekken van andere procesbegeleiders vanuit bijvoorbeeld Leven met Water-projecten om daarmee een beter overzicht te creëren, dat tevens meer gebruiksvriendelijk is voor de doelgroep: procesbegeleiders.

6 Referenties

HarmoniCOP, 2005. Learning together to manage together – Improving participation in Water Management

TU Delft en WL | Delft Hydraulics, 1998. Informatief Interacteren door Interactief Informeren. Opdrachtgever: RIZA

RA, 2002. Evaluatie en waarderingsmethoden – factsheets

TNO, 1998. Genereren en prioriteren van infrastructuurprojecten

Bijlagen

Bijlage 1 – Inventarisatie werkvormen

De volgende werkvormen worden door middel van de formats beschreven (alfabetische inhoudsopgave):

A	O
- Actoranalyse	P
- Allocatiespel	Q
- Attitudeonderzoek	R
B	- Reframing
- Brainstormen	- Rollenspel
- Brainwrite	- Ronde tafel conference
C	S
- CODES / MEDIA	- Schetsschuit
D	- Scoretabel
- Dialoog	- Smartmap
E	- Spelsimulatie
- Enquête	- Stemmachine
- Excursie	- Strategis
F	T
G	- Tekenen met actoren
- Gebiedsanalyse	- TOPIC
- Group Decision Instrument	U
- Group Model Building	- Urban Strategy
H	V
I	- Voordeel/nadeel analyse
- Interactieve internetomgeving	W
- Interactieve modelconstructie	X
- Interactieve scenariobouw	Y
- Interactieve SWOT	Z
- Interview	
J	
K	
- Krachtenveldanalyse	
L	
M	
- Maatschappelijke Kosten-
Batenanalyse (interactief)	
- Maps4Planners	
- Maptable	
- Maptalk	
- MCA	
- Mindmapping	
- Morfologische Analyse	
N	

A

Actoranalyse	
Doel van de werkvorm	Onderzoek naar de positie, belang, randvoorwaarden, doelen e.d. van de betrokkenen die voor een project relevant zijn
Resultaat (<i>halen</i>)	Overzicht van het speelveld van actoren; waar het overzicht uit bestaat kan verschillen naar gelang de focus van de actoranalyse. Mogelijkheid om onderscheid te maken tussen belangrijke en minder belangrijke actoren.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	Focus van de actoranalyse, bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> - Welke actoren bevinden zich rondom het project? - Welke actoren zijn op een andere manier betrokken bij het project? - Welke belangen hebben zij t.a.v. het project? - Welke (beslis)bevoegdheden hebben zij t.a.v. het project? - Welke wensen/behoefes bestaan er t.a.v. het project?
Benodigde informatie vooraf	Te betrekken actoren Deze brengt in beeld welke gemeentelijke afdelingen, overheden, marktpartijen, maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers belang hebben bij het project. Naast schriftelijke bronnen maken ook interviews met belanghebbenden en (ambtelijk) deskundigen deel uit van de inventarisatie.
Benodigde tijd	Veelal worden gesprekken gehouden met de actoren, per gesprek dient een dag tijd ingeruimd te worden. Deskresearch behoort ook tot de mogelijkheden.
Benodigde hardware	-
Sectortoepassing	Breed toepasbaar
Toepassing op één of meerdere personen	Het kan gaan om individuele actoren of een actorgroep

Actoranalyse	
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Vrij beschikbaar
Kosten van toepassing	Voeren van gespreken en uitwerking van gesprekken; overzicht van actoren
Aanwezigheid facilitator	Gespreksleider
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Transparantie mede afhankelijk van terugkoppeling naar actoren toe
Flexibiliteit	Sterk flexibel
Structurering van werkwijze	Open werkwijze

Allocatiespel	
Doel van de werkvorm	Bij allocatie games of prioriteringstechniek wordt een markt gesimuleerd door de spelers een budget toe te delen waarna de actoren dit verdelen over verschillende bestedingscategorieën. Dit budget kan ook uit diensten, fysieke middelen etc. bestaan.
Resultaat (<i>halen</i>)	Geheel of gedeeltelijke overeenstemming over de prioriteit van knelpunten en kansen.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	In een creatieve werkvorm komt de bijdrage uit de deelnemers zelf.
Benodigde informatie vooraf	De samenstelling en de vraagstelling aan de groep. Ook is het raadzaam om hulpmiddelen (grafieken, schema's, MS Excel tabellen etc.) vast te stellen.
Benodigde tijd	1-8 uur
Benodigde hardware	
Sectortoepassing	Het is een generieke methode
Toepassing op één of meerdere personen	Groepswerkvorm
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Er is geen specifieke software bekend die deze werkvorm kan ondersteunen.
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De facilitator heeft een begeleidende rol.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De methode is transparant, maar vereist kennis en vaardigheid van de deelnemer.
Flexibiliteit	De methode is alleen nuttig als onderdelen van het probleem duidelijk zijn te definiëren, en als allocatie van middelen aansluit bij de werkelijkheid.
Structurering van werkwijze	Er bestaat de mogelijkheid dat knelpunten en kansen meer of minder aandacht krijgen op basis van het wel of niet makkelijk toedelen van middelen.

Attitudeonderzoek	
Doel van de werkvorm	Om aannames over denkbeelden/"tacit knowledge" van derden te bespreken en deze direct terug te koppelen. Het verschil met een actorenanalyse is dat actoren in eerste instantie niet hun eigen mening delen, maar dat anderen aannames maken over het denkbeeld van de betreffende actor. In de bijeenkomst kan een actor dan afsluitend reageren op denkbeelden die anderen hem toedichtten (controleslag).
Resultaat (<i>halen</i>)	Geheel of gedeeltelijke overeenstemming over relevante actoren, knelpunten en kansen.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brengen</i>)	De controleslag door de betreffende actor/deelnemer.
Benodigde informatie vooraf	De randvoorwaarden en regels moeten zeer duidelijk worden vastgesteld, omdat het een zeer confronterende methode is.
Benodigde tijd	1-3 uur. Een sessie eist veel van deelnemers en mag niet te lang duren.
Benodigde hardware	-
Sectortoepassing	Het is een generieke methode
Toepassing op één of meerdere personen	Groepswerkvorm
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De rol is zeer belangrijk; de vaardigheden van de facilitator vooral moeten liggen op communicatieve vaardigheden, en niet zozeer op kennis van de inhoud.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De rol van deelnemers is duidelijk en eenvoudig.
Flexibiliteit	Het is een generieke methode
Structurering van werkwijze	De methode richt zich niet volledig op wat actoren denken, maar meer op wat anderen van actoren denken. Dit cruciale verschil moet altijd worden onderkend.

B

Brainstormen	
Doel van de werkvorm	Met de term 'ideeën-inventarisatie' wordt bedoeld op een <i>brainstorm</i> -achtige werkvorm, gericht op het verzamelen van zo veel mogelijk ideeën m.b.t. een specifiek onderwerp, gevolgd door een globale ' <i>screening</i> ' of ordening op grond van vermeende relevantie. De vraagstelling m.b.t. een situatie kan breed variëren: wie zijn relevante actoren, welke knelpunten en pluspunten worden ervaren, wat zijn sterkten/zwakten, wat zijn relevante beoordelingscriteria, welke maatregelen zijn mogelijk, welke effecten verwacht men van maatregelen, etc. Hoewel de participanten elkaar tijdens de interactie sterk kunnen beïnvloeden is de ervaring dat de informatiestroom toch vooral eenzijdig loopt. Deelnemers hebben na afloop onveranderlijk het gevoel te zijn 'leeggezogen'. Om het meerzijdig karakter te versterken is een 'follow up'-bijeenkomst noodzakelijk waarin met de verzamelde informatie ook iets 'gedaan' wordt.
Resultaat	Breed genereren van informatie al dan niet gestructureerd c.q. gefocust
Benodigde informatie tijdens gebruik	Duidelijkheid over doel brainstorm
Benodigde informatie vooraf	
Benodigde tijd	

Brainstormen	
Benodigde hardware	<p>Ideeën-inventarisatie wordt effectief ondersteund door zg. '<i>electronic meeting systems</i>'. Deelnemers voeren hun ideeën en commentaren in via een persoonlijk werkstation. Ingevoerde tekst wordt automatisch aan een voor alle deelnemers zichtbare (mogelijk in rubrieken gestructureerde) lijst toegevoegd. Voordelen t.o.v. gesproken communicatie zijn de paralleliteit (alle deelnemers kunnen gelijktijdig 'spreken'), retentie (alle invoer wordt vastgehouden, ideeën gaan niet 'in de discussie' verloren) en anonimiteit (invoer is in principe niet op specifieke deelnemers terug te voeren, waardoor minder gêne bestaat voor het opperen van onconventionele gedachten). Naast faciliteiten voor brainstorming bieden EMS ook instrumenten voor het structureren en prioriteren van ideeënlijsten. Inmiddels zijn er ook EMS-achtige applicaties voor gebruik over Internet ontwikkeld die als voordeel hebben dat ze gemakkelijk in te plannen zijn en het voorwerk voor een bijeenkomst kunnen faciliteren.</p> <p>Verslaglegging door middel van <i>mindmapping</i>: een techniek om gedachten die mensen naar voren brengen op schematische wijze weer te geven en ook koppelingen te leggen tussen elementen en onderwerp onderling.</p>
Sectortoepassing	<p>Gezien de breedheid van het spectrum van onderwerpen naar aanleiding waarvan ideeën kunnen worden geïnventariseerd is deze werkvorm niet aan één specifieke fase van het besluitvormingsproces gebonden. De samenstelling van de groep is wel een cruciale factor. Zeer algemeen kan worden gesteld dat het voor het genereren van variëteit wenselijk is participanten met extreme visies te selecteren. Daarbij gaat de voorkeur uit naar een groep die representatief is voor verschillende belangen binnen het actorenveld.</p>

Brainstormen	
Toepassing op één of meerdere personen	Brainstormen doe je alleen of met een groep personen; meestal vindt brainstormen echter groepsgewijs plaats, zodat men gebruik kan maken van elkaars creativiteit (en tenzij anders vermeld wordt er in dit artikel verder vanuit gegaan dat u in een groep brainstormt).
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Brainstormen is mogelijk één locatie of via internet of een ander netwerk op meerdere plaatsen tegelijk brainstormen
Kosten van toepassing	Facilitator
Aanwezigheid facilitator	Een brainstormsessie wordt meestal voorgezeten door een sessieleider. Brainstorming vraagt een duidelijke leiding. Brainstorming vraagt gelijkwaardige deelname van alle deelnemers. Dit is - zeker in grotere groep - vaak pas mogelijk als iemand de discussie in goede banen leidt. Wat dat betreft verschilt brainstorm niet van een reguliere vergadering. Het verdient aanbeveling duidelijke afspraken over de leiding van de bijeenkomst te maken.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Openheid binnen de groep, privacy naar buiten. Het is niet de bedoeling dat de deelnemers aan een brainstormsessie zich gaan generen voor wat ze hebben gezegd.
Flexibiliteit	In de fase waarin het belangrijkste doel is om ideeën te genereren, is kwantiteit belangrijker dan kwaliteit. Maak ruimte voor kruisbestuiving.
Structurering van werkwijze	Over het algemeen is de volgende structuur zichtbaar: 1) Voorbereiding (briefing en probleemformulering). 2) Idee-generatiefase (divergentie). 3) Idee-ontwikkelingsfase (convergentie)

Brainwrite	
Doel van de werkvorm	Door middel van associatietechniek mensen al schrijvend te laten reageren op vragen en antwoorden in creatieve groepsessies.
Resultaat (<i>halen</i>)	De beschikbare “tacit knowledge” van de deelnemers expliciet te maken.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	In creatieve werkvormen komt de inbreng uit de deelnemers zelf. Om deze inbreng zo groot mogelijk te maken is het wel van groot belang dat de regels van creatieve processen worden nageleefd: volharding, nieuwsgierigheid, “stepping stone” principe, leren van fouten, problemen zien als uitdaging etc.
Benodigde informatie vooraf	De samenstelling en de vraagstelling aan de (brainwrite)groep. Er kunnen o.h.a. 1 à 2 vraagstellingen worden voorgelegd, die elk in 2 rondes wordt behandeld. De eerste ronde richt zich op de Wat/Welke vraag, de tweede ronde op de Hoe/Welke vraag.
Benodigde tijd	Een totale sessie duurt bij voorkeur niet langer dan 1,5 uur
Benodigde hardware	
Sectortoepassing	Het is een generieke werkvorm
Toepassing op één of meerdere personen	Brainwrite kan alleen in groepsvorm worden toegepast. Eventueel kunnen meerdere groepen simultaan aan dezelfde vragen werken.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De rol van de leider is belangrijk. Dit is degene die beslist welke vragen worden gesteld, in welke vorm mensen schriftelijk op de vragen reageren, hoe snel de schriftelijke reacties rouleren etc.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De methode is zeer transparant en richt zich volledig op de deelnemer.
Flexibiliteit	Zeer flexibel en complementair met andere creatieve werkvormen.
Structurering van werkwijze	De methode is zeer open, omdat het zich richt op onderliggende associaties van deelnemers.

C

CODES/MEDIA	
Doel van de werkvorm	CODES, met MEDIA als software, is een afwegingsmodel dat ontwerpbeslissingen op het gebied van veiligheid in een wijk, duurzaamheid, financiële aspecten en technische haalbaarheid op een interactieve manier benadert. Deze aanpak gaat uit van het Analysis of Interconnected Decision Areas (AIDA) concept, en omvat onder meer instrumenten, zoals rekenmodellen, om de feitelijke gevolgen van plannen door te rekenen en te voorspellen. Ook wordt duidelijk welk standpunt actoren innemen t.o.v. een bepaalde uitkomst.
Resultaat (<i>halen</i>)	Gevolgen van plannen in stedelijk gebied op het gebied van duurzaamheid worden uitgedrukt in m, m ² , m ³ , €, J, % en “vrije” indicatoren als hoeveelheid mensen, voertuigen, toegangspunten etc. Ook worden de standpunten van actoren uitgedrukt in scores.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brengen</i>)	Vanuit het CODES proces moeten deelnemers aan een MEDIA sessie voldoende kennis hebben om tijdens het gebruik van de tool keuzes voor verschillende functies te kunnen maken.
Benodigde informatie vooraf	Binnen het model moeten tal van kentallen (energie, economie etc.) worden vastgesteld. Ook moet voorafgaand aan een sessie duidelijk zijn welke indicatoren voor een specifieke toepassing nodig zijn.
Benodigde tijd	Inputvoorbereiding: ca. 1-2 dagen Sessie: ca. ½ dag tot 2 dagen
Benodigde hardware	Een PC, beamer.
Sectortoepassing	Stedelijke vernieuwing, lokale economie, woningbouw, ontwikkeling bedrijventerreinen, duurzaamheid.
Toepassing op één of meerdere personen	Het instrument is gericht op interactief groepsgebruik.

CODES/MEDIA	
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Gebruik van het instrument gaat in de vorm van een schriftelijke opdracht. Er hoeft geen licentie aangeschaft te worden.
Kosten van toepassing	Afhankelijk van de tijdbesteding tegen een gangbaar uurtarief.
Aanwezigheid facilitator	Een facilitator is noodzakelijk voor het invoeren van de input.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De processtappen in CODES zijn volledig transparant, maar de output van MEDIA is moeilijk herleidbaar tot de input. Daarnaast is het model moeilijk hanteerbaar; men heeft op het beeldscherm bijvoorbeeld weinig zicht op de indicatoren, het ontwerp (c.q. input) en de output.
Flexibiliteit	CODES en MEDIA zijn breed inzetbaar. Het is in MEDIA eenvoudig om voor elke toepassing de indicatoren te bepalen. MEDIA is echter moeilijk onderhoudbaar/uitbreidbaar (onduidelijke programmatuur)
Structurering van werkwijze	Het instrument gaat uit van vastgestelde kentallen en voorkeuren van actoren.

D

Dialogo	
Doel van de werkvorm	Verkrijgen draagvlak in de streek en bij belanghebbende partijen.
Resultaat (halen)	Ontwerpplan.
Benodigde informatie tijdens gebruik (brengen)	Lokale kennis, knelpunten en kansen, etc.
Benodigde informatie vooraf	Kaarten, deelnemers, beleid en plannen?
Benodigde tijd	3 sessies van een dag plus verwerken gegevens.
Benodigde hardware	Pc's
Sectortoepassing	Ruimtelijke ontwikkeling
Toepassing op één of meerdere personen	groepsproces
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Vrij toepasbaar
Kosten van toepassing	begeleidingskosten
Aanwezigheid facilitator	Voor groepsessies is een facilitator nodig. Rol: proces begeleiden
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Zeer eenvoudig toe te passen en een hoge transparantie
Flexibiliteit	groot
Structurering van werkwijze	Interactieve planvorming. Intensief contact met doelgroepen voor wie het plan van toepassing wordt. Volgende fases zijn te onderscheiden: Ouverture: inventariseren kansen en knelpunten. Kerndialoog: Streek gaat met deskundige opzoek naar oplossingen. Finale: Toetsen aangedragen oplossingen/ontwerpplan

E

Enquête	
Doel van de werkvorm	Een enquête is een vorm van synchrone, eenzijdige communicatie met een groot aantal personen door middel van een gestructureerde vragenlijst, gericht op het verkrijgen van informatie van respondenten door de vragensteller. De informatiestroom verloopt eenzijdig via een relatief 'arm' medium. Enquêtes kunnen door uitgebreide toelichting een voorlichtende nevenfunctie krijgen, waarmee de werkvorm een meer tweezijdig karakter krijgt.
Resultaat	Verkrijgen van informatie / reflectie op bepaalde onderwerpen op verschillende tijdstippen: ex ante (vooraf), ex durante (tijdens) en ex post (achteraf)
Benodigde informatie tijdens gebruik	
Benodigde informatie vooraf	
Benodigde tijd	
Benodigde hardware	Enquêtes kunnen iets meer het karakter van synchrone communicatie krijgen door gebruik te maken van <i>call centers</i> . De 'scripts' voor de ondervragers bieden meer ruimte voor flexibiliteit dan een formulier en het contact met de ondervraagde is directer en vaak ook dwingender, waardoor de kloof tussen enquête en telefonisch interview kleiner wordt. Elektronische enquêteformulieren (via Internet) bieden eveneens de flexibiliteit van 'scripting', maar de vraagstelling blijft daarbij beperkt tot gesloten vragen. Verder maakt moderne informatietechnologie multi-mediale enquêtes mogelijk die de hiervoor genoemde voorlichtende functie kan versterken en betere vormen van perceptie-onderzoek (bv. van visuele en/of auditieve beleving) mogelijk maakt.

Enquête	
Sectortoepassing	<p>Vanwege de gesloten vraagstelling zijn enquêtes niet geschikt voor een eerste probleemverkenning. Het eenzijdige karakter en ‘arme’ medium maakt dat deze werkvorm weinig tot draagvlakvorming bijdraagt. Een enquête is wel geschikt voor het aanscherpen of toetsen van beelden die in de probleemarticulatiefase zijn verkregen (eventueel zelfs voorafgaand aan ordening) door respondenten prioriteiten te laten stellen.</p> <p>Op een zelfde wijze kunnen ook (geordende) oplossingen worden getoetst. Mits resultaten snel worden teruggekoppeld bevordert deze interactie betrokkenheid en kan eerder (tijdens andere interactiemomenten) verkregen draagvlak worden behouden. De effectiviteit op dit vlak wordt nog eens vergroot doordat via een enquête in vergelijking tot andere werkvormen zeer grote groepen kunnen worden bereikt.</p>
Toepassing op één of meerdere personen	Meerdere personen (eventueel bulk)
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	
Flexibiliteit	
Structurering van werkwijze	

Excursie	
Doel van de werkvorm	Locatiebezoek project / gebied
Resultaat (<i>halen</i>)	Inzicht in de locatie / het gebied waarover het project handelt
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	-
Benodigde informatie vooraf	Route / programma excursie
Benodigde tijd	Afhankelijk van de uitgebreidheid ervan: dagdeel tot gehele dag
Benodigde hardware	(misschien een TomTom)
Sectortoepassing	Toepasbaar voor alle projecten
Toepassing op één of meerdere personen	Meerdere personen
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	-
Kosten van toepassing	Uren van mensen, mogelijk vervoerkosten
Aanwezigheid facilitator	Gids
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	-
Flexibiliteit	Sterk flexibel
Structurering van werkwijze	-

F

G

Gebiedsanalyse	
Doel van de werkvorm	In kaart brengen van de kenmerken van een gebied in ruimtelijk opzicht
Resultaat (<i>halen</i>)	Overzichtelijke analyse van het gebied
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	In de gebiedsverkenning ga je in op de vraagstelling of wensenlijst, de gebiedsafbakening en de invalshoeken van waaruit je de opgave benadert. Aanvullend daarop kijk je ook naar ontwikkelingen die rondom het plangebied spelen. In deze eerste verkenning maak je alleen gebruik van beschikbare informatiebronnen zoals bestaande plannen, bekende feiten, uitgesproken meningen en de 'lagenbenadering'.
Benodigde informatie vooraf	Informatie over het gebied o.b.v. deskresearch / literatuurstudie, interviews, locatiebezoek
Benodigde tijd	Afhankelijk van diepgang analyse
Benodigde hardware	Indien de analyse in kaarten gevisualiseerd wordt, dient GIS beschikbaar te zijn
Sectortoepassing	Breed toepasbaar, veelal binnen ruimtelijke projecten
Toepassing op één of meerdere personen	Toepassing op gebied
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Vrij beschikbaar Uitwerking door mensen die op de hoogte zijn van de lagenbenadering
Kosten van toepassing	Uren voor uitwerking
Aanwezigheid facilitator	-
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	werkwijze van te voren vastleggen om transparantie te bevorderen
Flexibiliteit	Flexibel inzetbaar
Structurering van werkwijze	Veelal wordt gebruik gemaakt van de lagenbenadering om een gedegen analyse te maken

Group Decision Instrument (GDI)	
Doel van de werkvorm	<p>Het GDI is een elektronisch vergadersysteem dat helpt om synergie van kennis en draagvlak voor besluiten te realiseren.</p> <p>Doel van het GDI is het aanbieden van een op maat toegesneden vergadersetting, teneinde een optimaal rendement uit een sessie te halen.</p>
Resultaat	<p>Snel overzicht bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het ontwikkelen van ideeën, het definiëren van begrippen; - het structureren van de ideeën, doelen, knelpunten, etc.; - het onderbouwen, beargumenteren, kritiseren van hypothese, stellingen, e.d.; - het bepalen van voorkeuren en prioriteiten en het verkennen van draagvlak voor oplossingen, voorstellen, e.d.; - het afwegen van alternatieven, het uitvoeren van multicriteria analyses; - het uitvoeren van een enquête of survey tijdens of voorafgaand aan de bijeenkomst.
Benodigde informatie tijdens gebruik	Informatie over onderwerp wat aan de orde is
Benodigde informatie vooraf	Agenda, eventueel in te voegen informatie in het systeem
Benodigde tijd	Meest geschikt voor toepassing van een dagdeel
Benodigde hardware	GDI: een geavanceerd computernetwerk en specifieke software met hoogwaardige kennis van methoden en technieken, besluitvormingsprocessen en ruimtelijke ontwikkeling
Sectortoepassing	Breed toepasbaar
Toepassing op één of meerdere personen	Meerdere personen, afhankelijk van systeem (beschikbare aantal laptops)
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Huren systeem en facilitator
Kosten van toepassing	Systeem en facilitator(en)
Aanwezigheid facilitator	Ja: proces facilitator en technisch facilitator

Group Decision Instrument (GDI)	
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	<p>Voordelen van de GDI:</p> <ul style="list-style-type: none">- anonimiteit (de inbreng van deelnemers kan anoniem zijn)- tijdwinst (de deelnemers zijn achter hun computers gelijktijdig 'aan het woord')- interactief werken (de deelnemers kunnen de inbreng van andere direct lezen en hier op reageren / inspelen)- vastlegging van de data in originele vorm per stap- directe verspreiding van de resultaten onder de deelnemers (printen / mail)- een duidelijke en resultaatgerichte structurering- een goed voorbereide inhoudelijke leiding- extra impuls om deel te nemen
Flexibiliteit	Instrument is flexibel inzetbaar naar gelang doel waarmee het wordt ingezet en gewenste resultaat
Structurering van werkwijze	De software van het GDI bestaat uit zeven instrumenten, waarmee de belangrijkste activiteiten in bijeenkomsten worden ondersteund

Group Model Building	
Doel van de werkvorm	Met een groep op basis van Systeemanalyse en Systemodynamica bouwen van cause-effect relaties en eventueel simulatiemodellen
Resultaat	Vastleggen van gezamenlijk gedeelde beschrijving van het onderliggende systeem/processen
Benodigde informatie tijdens gebruik	
Benodigde informatie vooraf	Vorbereiding door facilitator
Benodigde tijd	Meerdere sessies en huiswerk
Benodigde hardware	-
Sectortoepassing	Algemeen probleemanalyse
Toepassing op één of meerdere personen	meerdere personen
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Diverse softwarepakketten beschikbaar, variërend van gratis tot grote kosten
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	Ja
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Kan erg complex worden door grote aantallen aspecten dat meegenomen kan worden
Flexibiliteit	Redelijk flexibel: in aanpak, instrument legt redelijk dwingend een analysestructuur op
Structurering van werkwijze	Instrument legt geen werkwijze vast

H

I

Interactieve internetomgeving	
Doel van de werkvorm	Een methodiek gebaseerd op het bevragen van personen met expertise over dan wel met ervaring op een bepaald onderwerp.
Resultaat	
Benodigde informatie tijdens gebruik	
Benodigde informatie vooraf	
Benodigde tijd	
Benodigd hardware	M.b.v. een internetomgeving worden hun gewogen waarden en argumentaties over het onderwerp kenbaar gemaakt. De internetomgeving maakt het mogelijk het onderwerp in een of meerdere rondes te behandelen. De behandelstructuur is onafhankelijk van tijd en plaats. Bovendien leiden verschillen tussen de onafhankelijk van elkaar verkregen expert opinies tot een dieper inzicht in de oplossingsrichting en de haalbaarheid ervan.
Sectortoepassing	elke sector
Toepassing op één of meerdere personen	groupware
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Voorbereiden opzet site.
Kosten van toepassing	Huur van internettoegang onafhankelijk van aantal gebruikers. Hiernaast inhuren van facilitator (ofwel degene die de applicatie dient op te zetten).
Aanwezigheid facilitator	niet nodig, echte handig qua begeleiding proces (kick-off, aanpassing internetopzet, etc.)
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Transparante besluitvorming wordt effectief en efficiënt ondersteund.
Flexibiliteit	Het instrument is zeer flexibel en eenvoudig, geeft fraaie visualisaties van beoordelingen en staat afstemming in 'chat' ruimtes toe.

Structurering van werkwijzen	Open instrument
------------------------------	-----------------

Interactieve modelconstructie	
Doel van de werkvorm	<p>Interactieve modelconstructie is een werkvorm waarbij beslissers en belanghebbenden gezamenlijk tot een voor alle deelnemers inzichtelijke en mogelijk (maar niet noodzakelijk) onderschreven weergave van kennis over een situatie komen. De aard van deze kennis en de mate van detaillering waarmee hij wordt vastgelegd kan breed uiteenlopen: de modellen kunnen conceptueel van aard zijn en zich beperken tot ‘<i>rich pictures</i>’ en schema’s, maar ook meer kwantitatief zijn.</p> <p>Het interactieve proces van modelleren is een continue cyclus van discussie en model-aanpassing. Deze kan convergeren naar één model waarover binnen de groep consensus wordt bereikt, maar ook leiden tot verschillende, concurrerende modellen van dezelfde situatie. In beide gevallen is er sprake van een functioneel leerproces mits de (afsluitende) discussie plenair wordt gevoerd; concurrerende modellen (percepties van fracties binnen de deelnemers) die niet binnen de gehele groep worden besproken doen afbreuk aan de doelstelling van deze werkvorm.</p>
Resultaat	<p>Interactieve modelconstructie gericht op het bereiken van ‘<i>negotiated knowledge</i>’ is vooral functioneel in de fasen waarin het accent ligt op inhoudelijke probleemanalyse. Daarbij zullen conceptuele modellen vooral toepassing vinden in de vroege fase van probleemarticulatie, terwijl de meer kwantitatieve modellen t.b.v. effectschatting en afweging vooral later in het proces (ordening van oplossingen) op hun plaats zijn.</p>
Benodigde informatie tijdens gebruik	
Benodigde informatie vooraf	
Benodigde tijd	
Benodigde hardware	
Sectortoe passing	
Toepassing op één of meerdere personen	

Interactieve modelconstructie	
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	
Flexibiliteit	
Structurering van werkwijze	

Interactieve scenariobouw	
Doel van de werkvorm	Het inhoudelijke doel is de vaststelling welke opties de grootste bijdrage leveren aan realisering van gestelde in de meest waarschijnlijke toekomst. Het procesmatige doel is een lerende organisatie. Het biedt de mogelijkheid om in een snel veranderende omgeving tijdig de impact en robuustheid van alternatieve handelingsstrategieën te doordenken. Het doel hangt samen met het soort scenario: extrapolatief (interpolatie huidige trends), exploratief (wat kan er gebeuren) of normatief (gewenst eindbeeld).
Resultaat (<i>halen</i>)	Een samenhangend beeld van een mogelijke toekomst. De eigenschappen van dit beeld hangen af van de specifieke vorm die is gekozen voor de scenariostudie.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brengen</i>)	De interpretatie van de deelnemers aan de sessie van de data en informatie.
Benodigde informatie vooraf	Dit vereist een zeer grote inspanning van de facilitator. Het aanbod van informatie en data zal groter zijn dan de vraag tijdens een scenario-sessie. Daarnaast moet er een mate van overeenstemming zijn over de juistheid van de informatie.
Benodigde tijd	Één tot vier dagdelen.
Benodigde hardware	
Sectortoepassing	Het is een generiek instrument
Toepassing op één of meerdere personen	
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	geen
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	Er is een facilitator nodig, die de belangrijke taak heeft de hoeveelheid, omvang en acceptatie van informatie te beheren.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De eisen die aan scenario's worden gesteld (bijv. consistentie, plausibiliteit) zijn niet eenvoudig te begrijpen voor de ongeoefende deelnemer aan een scenariosessie. Beslissingen in het scenario op basis van deze eisen moeten goed worden uitgelegd.

Flexibiliteit	Het instrument werkt in principe divergerend, maar sluit minder goed aan bij creatieve werkvormen.
Structurering van werkwijze	Het moet aan deelnemers duidelijk zijn dat de informatie en data waarop zij hun scenario baseren niet volledig of juist hoeft te zijn.

Interactieve SWOT	
Doel van de werkvorm	Interactief bepalen van eigenschappen proces/project/probleem/gebied etc. in universeel gebruikte termen.
Resultaat (<i>halen</i>)	Inzicht in de mate waarin het proces past binnen de omgeving en een overzichtelijk kader voor het identificeren van strategische opties.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brengen</i>)	De SWOT-analyse is over het algemeen een combinatie van kwantitatieve analyses en een participatief proces. Er komt dus ook inbreng uit de deelnemers zelf.
Benodigde informatie vooraf	Dit vereist een inspanning van de facilitator. Het aanbod van informatie en data zal groter zijn dan de vraag tijdens een SWOT- sessie. Daarnaast moet er een mate van overeenstemming zijn over de juistheid van de informatie.
Benodigde tijd	2-8 uur
Benodigde hardware	
Sectortoepassing	Het is een generiek instrument
Toepassing op één of meerdere personen	Een groep bestaat bij voorkeur tussen 5 en 20 personen
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	Er is een facilitator nodig, die de belangrijke taak heeft de hoeveelheid, omvang en acceptatie van informatie te beheren.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De eisen die aan SWOT analyses worden gesteld zijn eenvoudig te begrijpen voor de ongeoefende deelnemer aan een scenariosessie.
Flexibiliteit	Het instrument is zeer breed inzetbaar.
Structurering van werkwijze	Het gevaar van begripverwarring is aanwezig. Er zijn meer uitdrukkingen dan die vier die gebruikt worden in een SWOT, en actoren kunnen de neiging hebben zaken door elkaar te halen.

Interview	
Doel van de werkvorm	Het betreft synchrone communicatie tussen twee personen in de vorm van een vraaggesprek, gericht op verkrijgen van informatie van de ondervraagde door de vragensteller.
Resultaat	Gerichte informatie van de betrokken actor over het voorgelegde thema / onderwerp
Benodigde informatie tijdens gebruik	Open vragen, doorvragen, vragen die prikkelen
Benodigde informatie vooraf	Opstellen van (open) vragen
Benodigde tijd	Gemiddeld een dag per gesprek (houden gesprek inclusief uitwerking)
Benodigde hardware	-
Sectortoepassing	Breed toepasbaar
Toepassing op één of meerdere personen	Interviews zijn door hun eenzijdige karakter en beperking tot twee personen maar beperkt toepasbaar, en dan met name in de voorbereidingsfase. In de meeste gevallen gaat het dan om gesprekken tussen de procesarchitect en andere betrokken actoren, zowel beslissers als belanghebbenden, waaruit de procesarchitect zich een beeld vormt van de situatie.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	- Vrij beschikbaar - Vragenlijst met open vragen
Kosten van toepassing	Dagdeel 1 à 2 personen
Aanwezigheid facilitator	- Ja, interviewen van persoon/groep - Ja, verslaglegging
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Open, transparant en makkelijk toepasbaar
Flexibiliteit	Interview is flexibel in te vullen
Structurering van werkwijze	Geen vast denkkader

J

Krachtveldanalyse	
Doel van de werkvorm	Een analyse maken van de betrokken actoren en bijbehorende invloedssfeer c.q. krachtenveld.
Resultaat (<i>halen</i>)	Alle verandering bevorderende- en blokkerende invloeden. Daarnaast een aantal mogelijke maatregelen die et te bedenken zijn op basis van deze invloeden, al naar gelang de voorkeuren van de actoren.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i> n)	Input vanuit deelnemers welke invloeden veranderingen blokkeren, en welke invloeden veranderingen bevorderen.
Benodigde informatie vooraf	De samenstelling en de vraagstelling aan de groep.
Benodigde tijd	Een sessie kan 1 à 4 uur duren.
Benodigde hardware	
Sectortoepassing	Het is een generiek instrument, maar is vooral geschikt voor interactieve gebiedsprocessen.
Toepassing op één of meerdere personen	Een groep moet uit 8 à 10 personen bestaan.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De groepleider stuurt het moment waarop invloeden als blokkerend of bevorderend worden gekwalificeerd.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De methode is zeer transparant en richt zich volledig op de deelnemer.
Flexibiliteit	Zeer flexibel en complementair met andere creatieve werkvormen.
Structurering van werkwijze	De methode is zeer open, omdat het zich richt op onderliggende associaties van deelnemers.

K

Maatschappelijke kosten-batenanalyse	
Doel van de werkvorm	Voor verschillende alternatieven in kaart brengen van bijbehorende kosten en baten (voor zover mogelijk kwantitatief, anders kwalitatief).
Resultaat (<i>halen</i>)	Overzicht van kosten en baten per alternatief (kosten-batensaldo).
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	Gerichte informatie over doelstellingen project, bijbehorende maatregelen en effecten vertaald naar indicatoren en kentallen.
Benodigde informatie vooraf	Zie hiervoor.
Benodigde tijd	Afhankelijk van beschikbare informatie en uitgebreidheid (MKBA of KKBA – deze laatste is meer in de vorm van een quick scan).
Benodigde hardware	-
Sectortoepassing	Breed toepasbaar, met name als het gaat om infrastructuurprojecten reeds breed toegepast. Ook steeds meer behoefte om deze vanuit ruimtelijke ordeningsprojecten c.q. gebiedsontwikkeling toe te passen.
Toepassing op één of meerdere personen	Werkvorm is van toepassing op project. De invulling van doelstellingen, maatregelen en effecten kan interactief (via rondes) plaatsvinden.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Voorwaarden vanuit wettelijk perspectief is hantering van de OEI-leidraad. Economische methode, gebaseerd op welvaartstheorie.
Kosten van toepassing	Afhankelijk van uitgebreidheid, per situatie inschatten.
Aanwezigheid facilitator	Facilitator benodigd voor interactief in kaart brengen van doelstellingen, maatregelen en effecten.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Transparant en overzichtelijk per alternatief wel positieve danwel negatieve baten hieraan gekoppeld zijn.

Flexibiliteit	Stappen in OEI-leidraad zijn niet flexibel, invulling daarentegen wel, is namelijk afhankelijk van nulalternatief en projectalternatieven.
Structurering van werkwijze	Structurering op basis van stappen in OEI-leidraad.

Maps4Planners	
Doel van de werkvorm	Interactief in GIS systeem inrichtingsschetsen maken. Men kan uiteenlopende informatie in kaartvorm makkelijk visualiseren, combineren en presenteren. Daarmee brengt Maps4Planners structuur in het werkproces en de discussie.
Resultaat	De beschikbare informatie en denkbeelden die in een Maps4planners in een kaartbeeld zijn gezet, gedigitaliseerd en compatible met alle soorten GIS.
Benodigde informatie tijdens gebruik	Deelnemers moeten hun denkbeelden over thema's als wonen, groen, recreatie, water, mobiliteit via een "touchscreen" kunnen en durven overbrengen.
Benodigde informatie vooraf	Achtergrondkaarten/projectinformatie: topografie, gbkn, hoogtebeelden, (grond)waterstanden, bodemkaart etc. Schetsobjecten: van te voren vastgestelde legenda waarmee getekend kan worden
Benodigde tijd	2-3 uur
Benodigde hardware	PC, MIMIO bord, beamer, evt. smartboard
Sectortoepassing	(ruimtelijke) planologie
Toepassing op één of meerdere personen	Meerdere personen gezamenlijk om een smartboard
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Via TNO en Carthago Consultancy als onderdeel van ruimtelijk inrichtingsproject
Kosten van toepassing	Ondersteuning, faciliteren en gebruik
Aanwezigheid facilitator	Toegevoegde waarde, maar niet strikt noodzakelijk.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Zeer transparant en redelijk gebruiksvriendelijk
Flexibiliteit	Redelijk flexibel: makkelijk toevoegen van schetsobjecten, geen verdere analyse binnen het instrument
Structurering van werkwijze	Instrument legt geen werkwijze vast

Mactable	
Doel van de werkvorm	In een sessie met Mactable kunnen betrokken partijen de wensen en mogelijkheden verkennen voor de inrichting van een waterlandgebied.
Resultaat (<i>halen</i>)	Binnen 10 minuten na het tekenen van ingrepen in waterlopen komt er respons. De respons laat zien wat de consequenties zijn van de ingrepen op de waterstanden in het gebied.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	Ingrepen in moeten worden op de Mactable worden ingetekend via een Mimio bord. Op het bord wordt informatie geprojecteerd. Deze bestaat uit een aantal relevante kaarten, die aan- of uitgeklikt kunnen worden.
Benodigde informatie vooraf	Basale projectinformatie: topografie, gbkn, hoogtebeelden, (grond)waterstanden, bodemkaart etc.
Benodigde tijd	½ -1 dag.
Benodigde hardware	Laptop/PC, Smartboard/Mactable
Sectortoepassing	Waterbeheer, grondwater, externe veiligheid.
Toepassing op één of meerdere personen	Is het instrument op één persoon of meerdere gericht (groupware)?
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Het instrument moet in interactieve sessies worden ingezet. Voor verdere informatie zie mactable.nl
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	Een facilitator is noodzakelijk.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De kwantificaties over bijv. waterstanden worden niet aan de gebruiker toegelicht. De invoer is echter zeer gebruiksvriendelijk.
Flexibiliteit	Het instrument sluit zowel qua input als output goed aan op andere M&I. De sectorale beperking maakt de tool echter iets minder flex.
Structurering van werkwijze	Het zoeken naar tweedimensionale oplossingen structureert de werkwijze en sluit andere oplossingen uit.

Maptalk	
Doel van de werkvorm	Met dit gebruiksvriendelijke programma kan men uiteenlopende informatie in kaartvorm makkelijk visualiseren, combineren en presenteren. Daarmee brengt Maptalk structuur in het werkproces en de discussie.
Resultaat (<i>halen</i>)	De beschikbare informatie en denkbeelden die in een Maptalk in een kaartbeeld zijn gezet, gedigitaliseerd en compatible met alle soorten GIS.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brengen</i>)	Deelnemers moeten hun denkbeelden over thema's als wonen, groen, recreatie, water, mobiliteit via een "touchscreen" kunnen en durven overbrengen.
Benodigde informatie vooraf	Basale projectinformatie: topografie, gbkn, hoogtebeelden, (grond)waterstanden, bodemkaart etc.
Benodigde tijd	½ -1 dag.
Benodigde hardware	PC, MIMIO bord, beamer
Sectortoepassing	Alle denkbare planologische sectoren.
Toepassing op één of meerdere personen	Het instrument moet bij voorkeur in groepsvorm worden ingezet, maar kan ook individueel worden ingezet.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Maptalk kan worden ingezet in projectvorm, maar een licentie kan ook worden aangeschaft.
Kosten van toepassing	Afhankelijk van de tijdbesteding tegen een gangbaar uurtarief.
Aanwezigheid facilitator	Een facilitator is noodzakelijk en heeft binnen het instrument een belangrijke taak.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Het instrument is laagdrempelig en appelleert aan de veelvoorkomende vaardigheid om thematische kaarten te gebruiken.
Flexibiliteit	Het instrument is sluit goed aan op andere werkvormen.
Structurering van werkwijze	Het instrument structureert denkbeelden tot een digitale tweedimensionale afbeelding. De gebruiker wordt niet gestuurd. Het instrument is iets gecompliceerder dan Maps4planners.

MCA	
Doel van de werkvorm	Het doel van een MCA is gestructureerde ondersteuning te bieden bij een beslissing. MCA technieken kunnen worden gebruikt om opties te kiezen, ordenen, reduceren, elimineren etc.
Resultaat (<i>halen</i>)	Zie doel
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	De combinaties van opties en criteria moeten worden allen door de deelnemers worden geanalyseerd en ingevuld.
Benodigde informatie vooraf	Voor elke toepassing moet een nieuwe opzet voor de MCA worden samengesteld. Keuzes betreffen o.a. de opties, soort-, hoeveelheid- en categorisering criteria, weegfactoren etc. Er moet bewust worden gekozen voor een techniek voor een MCA. Waar de technieken in verschillen is hoe zij vervolgens de informatie verwerken. De keuze voor een techniek hangt af van de omstandigheden en de doelstellingen. Er zijn te veel technieken om hier allemaal samen te vatten.
Benodigde tijd	½ dag – 3 dagen
Benodigde hardware	Standaard hardware (PC, beamer etc.) naar eigen inzicht.
Sectortoepassing	Het is een generiek instrument
Toepassing op één of meerdere personen	Een MCA kan zowel individueel als in groepsvorm worden ingezet.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Aan het toepassen van een MCA zijn geen voorwaarden verbonden. Er zijn wel verschillende MCA ondersteunende software beschikbaar.
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De rol van de facilitator ligt vooral in de voorbereiding. Tijdens de bijeenkomst dienen de aannames wel gecontroleerd te worden.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Het is een zeer belangrijk aandachtspunt om interpretaties (weegfactoren, soort-, hoeveelheid- en categorisering criteria etc.) te controleren. Het is eenvoudig om uitkomsten te manipuleren of te sturen.

MCA	
Flexibiliteit	Het instrument is zeer breed inzetbaar.
Structurering van werkwijze	Het MCA als instrument heeft een sterke structurerende en vereenvoudigende werking.

Mindmapping	
Doel van de werkvorm	Een mindmap een grafisch schema (of informatieboom) dat vertrekt van een centraal onderwerp en daaraan bijzaken en verwante concepten linkt. Een mindmap kan helpen details van hoofdzaken te onderscheiden en informatie logisch te ordenen in het geheugen.
Resultaat (<i>halen</i>)	Een radiale structuur met abstracte elementen rond een centraal onderwerp.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	In creatieve werkvormen komt de inbreng uit de deelnemers zelf.
Benodigde informatie vooraf	Al naar gelang van het doel van de mindmap en de situatie, kan zij getekend worden met de hand als een snelle notitie, of kan zij bijvoorbeeld voor een presentatie gedetailleerder worden uitgewerkt.
Benodigde tijd	2-8 uur
Benodigde hardware	Standaard hardware (PC, beamer etc.) naar eigen inzicht.
Sectortoepassing	Het is een generiek instrument
Toepassing op één of meerdere personen	Het is een groepsworkvorm
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Aan het toepassen van mindmapping zijn geen voorwaarden verbonden. Er zijn wel verschillende mindmapping ondersteunende software beschikbaar.
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De taak van de facilitator is het vastleggen van de keuze van het centraal onderwerp en het vastleggen van de bijdrage. Hierbij zijn richtlijnen van belang, die elders worden genoemd.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Zeer transparant en gebruiksvriendelijk
Flexibiliteit	Zeer flexibel
Structurering van werkwijze	De werkvorm structureert denkbeelden, maar is zo eenvoudig en flexibel dat het weinig “denkdrempels” opwerpt.

Morfologische analyse	
Doel van de werkvorm	De morfologische analyse is een creatieve techniek, die kan worden gebruikt om op een systematische manier alternatieve werkwijzen, vormen of oplossingen te vinden. De methode erop is gericht alle mogelijke combinaties (vormvarianten) van een multi-dimensionaal, ongekwantificeerd onderwerp of probleem in beeld te brengen.
Resultaat (<i>halen</i>)	In een morfologische matrix worden alle relevante parameters/aspecten (elementen van problemen) en componenten (mogelijke oplossingen) tegenover elkaar gezet, en kansrijke combinaties worden onderzocht.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	In creatieve werkvormen komt de inbreng uit de deelnemers zelf.
Benodigde informatie vooraf	
Benodigde tijd	Afhankelijk van de hoeveelheid te behandelen complexe situaties 2-8 uur.
Benodigde hardware	
Sectortoepassing	Het is een generieke methode.
Toepassing op één of meerdere personen	Het instrument moet bij voorkeur in groepsvorm worden ingezet, maar kan ook individueel worden ingezet.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Er is verschillende software beschikbaar, ook binnen TNO, die een morfologische analyse ondersteunen; het kan echter ook zonder.
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De rol van discussieleider is relatief minder belangrijk.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Geen kennis of vaardigheden zijn specifiek voor deze methode vereist.
Flexibiliteit	Het instrument is flexibel, wat zich uit in de mogelijkheid om complexe situaties te behandelen.
Structurering van werkwijze	Het is mogelijk dat een creatieve barrière ontstaat tijdens of voor het maken van combinaties in de morfologische matrix.
Structurering van werkwijze	Het instrument legt geen denkwijze op.

L

Reframing	
Doel van de werkvorm	Het doel van een ‘reframing’-workshop is om deelnemers gelegenheid te bieden hun probleemperceptie te veranderen. ‘Reframing’ kan plaats vinden wanneer de deelnemers een andere manier accepteren om hun probleem te percipiëren. In andere woorden, wanneer deelnemers een nieuw of ander analytisch raamwerk gaan gebruiken om informatie over het probleemgebied te structureren. Het doel van ‘reframing’ is om mogelijkheden te scheppen voor het vinden van oplossingsrichtingen die anders buiten beschouwing vallen. ‘Reframing’-workshops zijn uitermate geschikt om divergente probleempercepties te vervangen door een nieuwe, gezamenlijke beeldvorming van het probleem.
Resultaat	‘Reframing’-workshops zijn het meest effectief in de vroege fase van het besluitvormingsproces (probleemarticulatie) wanneer de bestaande divergentie van probleempercepties beleidsvorming of planvorming bemoeilijkt. Mogelijk kunnen dergelijke workshops ook een rol spelen in latere fasen (m.n. ordening van oplossingen) om een vastgelopen proces weer vlot te trekken.
Benodigde informatie tijdens gebruik	
Benodigde informatie vooraf	
Benodigde tijd	
Benodigde hardware	
Sectortoepassing	
Toepassing op één of meerdere personen	
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	

Reframing	
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	
Flexibiliteit	
Structurering van werkwijze	

Rollenspel	
Doel van de werkvorm	Spelsituatie waarbij de participanten zich een bepaalde rol inbeelden en daarnaar handelen.
Resultaat (<i>halen</i>)	Voor de spelers zijn er twee einddoelen in het spel: het samen bereiken van een vooraf opgegeven doel door met de personages op de beste manier te handelen op basis van te verwachten belangen en doelstellingen van de te spelen actor.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	Informatie die spelers over hun rol mogen vrijgeven tijdens spel.
Benodigde informatie vooraf	Informatie over actor / rol.
Benodigde tijd	Afhankelijk van opgave en rondes.
Benodigde hardware	-
Sectortoepassing	Breed toepasbaar, afhankelijk van geformuleerde opgave.
Toepassing op één of meerdere personen	Meerdere
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Vrij beschikbaar, draaiboek en beschrijving van rollenspel nodig.
Kosten van toepassing	-
Aanwezigheid facilitator	Begeleider rollenspel
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Goed
Flexibiliteit	Goed, toevoegen van rollen naar gelang gewenst
Structurering van werkwijze	Door middel van rondes, vooraf aankondigen is mogelijk

Ronde tafel conference	
Doel van de werkvorm	<p>De 'ronde tafel'-conferentie is een open discussie tussen deelnemers op basis van gelijkwaardigheid met als doel kennis te nemen van elkaars visies en standpunten. De 'ronde tafel'-benadering maakt het mogelijk voor alle belanghebbenden om een stem (<i>voice, not vote</i>) te hebben in besluitvormingsprocessen. Tijdens dergelijke conferenties maakt men vaak gebruik van technieken om conflicten die geassocieerd zijn met de divergentie in belangen te minimaliseren. Deelname aan een 'ronde tafel'-conferentie is gebaseerd op een algemene interesse voor het onderwerp en gaat verder dan specifieke belangenbehartiging. 'Ronde tafel'-conferenties maken deel uit van een proces dat gericht is op het bereiken van consensus en het creëren van draagvlak bij belanghebbenden, en beïnvloeding van beslissers (vaak beleidsmakers en politici op de hoogste niveaus van regering, industrie en non-gouvernementele organisaties (NGO's)). Het is daarmee nadrukkelijk een tweezijdige werkvorm. Organisatie of ontwerp van de 'ronde tafel' conferenties verschillen in de manier waarop deelnemers geselecteerd worden (op uitnodiging of na aanmelding; open of gesloten voor publiek) en in het mandaat dat aan de conferentie gegeven wordt (aanbevelingen voor strategische besluitvorming met of zonder ontwerp voor het besluitvormingsproces; inclusief of exclusief aanbevelingen voor implementatie van beleid).</p>
Resultaat	Geheel of gedeeltelijke overeenstemming over relevante actoren, knelpunten en kansen.
Benodigde informatie tijdens gebruik	De denkbeelden/"tacit" knowledge van de deelnemers.
Benodigde informatie vooraf	Er moet worden vastgesteld wie de deelnemers zijn, wat de fysieke opstelling van de bijeenkomst is en wat de discussieregels zijn.
Benodigde tijd	2-4 uur, verspreid over ca. 2-6 sessies

Ronde tafel conference	
Benodigde hardware	De mogelijkheden voor IT-toepassing bij 'ronde tafel'-conferenties zijn beperkt, omdat ze in de beleving van de deelnemers de manoeuvreerruimte beperken. <i>Electronic meeting systems</i> zoals beschreven bij de werkvorm 'Ideeën-inventarisatie' staan op gespannen voet met de voor onderhandeling vaak vruchtbare ambiguïteit.
Sectortoepassing	Het is een generiek instrument, bijzonder geschikt voor complexe planologische opgaven.
Toepassing op één of meerdere personen	Hoewel de werkvorm door zijn open en oriënterende karakter vaak in de vroege fase van een besluitvormingsproces geplaatst wordt (accent op 'divergent denken'), is deze werkvorm ook effectief in latere fasen waarin via onderhandeling naar een besluit moet worden toegewerkt (accent op 'convergent denken'). Net als bij de ideeën-inventarisatie is de samenstelling van de groep participanten van cruciaal belang.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De belangrijkste rol van de facilitator is het naleven van de discussieregels en het vastleggen van de bijdragen.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Het is een volledig transparante en gebruiksvriendelijke methode.
Flexibiliteit	Flexibel, hoewel dit type bijeenkomst veel meer voorbereiding en regulering vereist dan "normale" vergaderingen.
Structurering van werkwijze	De methode vereist een 'open' sfeer waarin deelnemers zich vrij voelen hun percepties te uiten. Schijnvolledigheid zal het proces ondermijnen als deelnemers reeds in deze bijeenkomsten zich niet durven uit te spreken.

M

Schetsschuit	
Doel van de werkvorm	Versnellen proces voor gebiedsontwikkeling
Resultaat (halen)	Een schets voor gebiedsontwikkeling gedragen door de deelnemende partijen
Benodigde informatie tijdens gebruik (brengen)	Gebiedskennis van knelpunten en kansen?
Benodigde informatie vooraf	kaarten, deelnemers, onderwerpen, issues, beleid?
Benodigde tijd	Twee of drie dagen
Benodigde hardware	Pc's en GIS
Sectortoepassing	ruimtelijke ontwikkelingen
Toepassing op één of meerdere personen	groepsproces
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Vrij toepasbaar
Kosten van toepassing	Circa 25.000 euro
Aanwezigheid facilitator	Voor groepsessies zijn meerdere facilitatoren nodig om proces te begeleiden en te stimuleren
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Zeer eenvoudig toe te passen en een hoge transparantie
Flexibiliteit	groot
Structurering van werkwijze	De schetsschuit is een werkwijze, waarbij ontwikkelingsrichtingen worden geschetst en verbeeld zodat bestuurders en betrokkenen in het gebied betere keuzes kunnen maken. Ruimtelijke ontwerpers en andere specialisten van DLG gaan samen met de streek een gebiedsopgave aanscherpen.

Scoretabel	
Doel van de werkvorm	Het doel van een scorekaart is ondersteuning te bieden bij een beslissing. Feiten over opties worden overzichtelijk weergegeven.
Resultaat (<i>halen</i>)	Een overzicht van opties, criteria en de combinatie van de feiten.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brengen</i>)	De informatie die door de groep als feit in de scorekaart wordt geplaatst.
Benodigde informatie vooraf	De opzet van een scorekaart is veel eenvoudiger dan die van een MCA. Alleen de opties en de criteria moeten vooraf worden bepaald.
Benodigde tijd	2-8 uur
Benodigde hardware	Standaard hardware (PC, beamer etc.) naar eigen inzicht.
Sectortoepassing	Het is een generiek instrument
Toepassing op één of meerdere personen	Een scorekaart kan zowel individueel als in groepsvorm worden ingezet.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	Tijdens de bijeenkomst dient de facilitator overeenstemming over de informatie en data te bereiken.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Een scorekaart is redelijk transparant en eenvoudig bij afwezigheid van weegfactoren. Met de gebruikte opties en criteria kan echter wel worden gespeeld.
Flexibiliteit	Het instrument is zeer breed inzetbaar.
Structurering van werkwijze	De scorekaart als instrument heeft een structurerende en vereenvoudigende werking.

Spelsimulatie	
Doel van de werkvorm	Een spelsimulatie is een bijzondere vorm van een simulatiemodel, nl. een waarin de deelnemers deel uitmaken van het model. Het spel bestaat uit een beschrijving van een complex probleem en bevat verschillende rollen die gespeeld dienen te worden door de deelnemers en de spelorganisatoren, en mogelijk ook een computerprogramma dat (consistente) informatie over de nagebootste situatie genereert en de spelontwikkelingen bijhoudt. De acties van deelnemers en spelorganisatoren brengen zowel strategische als toeval-elementen in het model. Spelsimulatie richt zich op de karakteristieken en onzekerheden van een specifiek besluitvormingsproces. De spelers nemen naar eigen inzicht beslissingen; de uitkomst van een spel staat niet vast. Zowel voor de organisatoren (beslissers) als de deelnemers aan een spelsimulatie (beslissers en belanghebbenden) geldt dat spelen leren is. De deelnemers verwerven inzicht in de complexiteit van het probleem, in de consequenties van hun eigen handelen, en in de belangen van de actoren wier rol zij op zich hebben genomen. Afhankelijk van de opzet van het spel, kunnen de deelnemers experimenteren met verschillende (re)acties tijdens het spel en leren hoe zij het besluitvormingsproces kunnen beïnvloeden.
Resultaat	Spelsimulaties dienen vooral de bewustwording van actoren t.a.v. zowel inhoudelijke als strategische aspecten van de situatie. De spellen zelf zijn doorgaans dusdanig gestileerd dat slechts enkele aspecten uitvergroot worden, waardoor ze niet geschikt zijn als instrument voor afweging. De toepassing van deze werkvorm ligt vooral in de probleemarticulatiefase en, mits het spel voldoende mogelijkheden biedt voor strategisch gedrag bij de spelers, tijdens de ordening van oplossingen.
Benodigde informatie tijdens gebruik	
Benodigde informatie vooraf	

Spelsimulatie	
Benodigde tijd	
Benodigde hardware	Spelsimulaties kunnen goed worden ondersteund m.b.v. (veelal specifiek ontwikkelde) software. Daarbij moet onderscheid gemaakt worden tussen software die spelinhoudelijk informatie geeft aan de spelers (op papier, maar vaak ook in de vorm van een BOS) en de software gericht op de organisatie van de spelsimulatie.
Sectortoepassing	
Toepassing op één of meerdere personen	
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	
Flexibiliteit	
Structurering van werkwijze	

Stemmachine	
Doel van de werkvorm	Met een (grote) groep mensen op snelle wijze tot een overzicht komen waar men staat ten aanzien van een aantal onderwerpen, stellingen, vragen.
Resultaat (<i>halen</i>)	Prioritering / keuze rondom bepaalde onderwerpen, stellingen, vragen.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	Kennis deelnemers ten aanzien van gestelde vragen.
Benodigde informatie vooraf	De vragen worden van te voren in het systeem ingebracht en kunnen tijdens de presentatie zichtbaar worden gemaakt.
Benodigde tijd	Afhankelijk van duur sessie
Benodigde hardware	Stemkastjes incl. apparatuur
Sectortoepassing	Breed toepasbaar.
Toepassing op één of meerdere personen	De stemapparatuur kan gebruikt worden voor de ondersteuning van alle soorten groepscommunicaties, waarbij de groep kan variëren en zeer groot mag zijn.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Inhuren van stemkastjes.
Kosten van toepassing	Bij verschillende aanbieders kunnen stemkastjes gehuurd worden.
Aanwezigheid facilitator	Door de presentator, spreker of facilitator worden vragen gesteld aan de totale groep deelnemers.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Makkelijk te gebruiken.
Flexibiliteit	Meerdere mogelijkheden t.a.v. het stellen van vragen: 2 keuze vragen, 3 of meer antwoorden vragen, kenmerk vragen, kruisvragen, meerkeuze vragen, waardering vragen
Structurering van werkwijze	Systematiek van stemmen.

Strategis	
Doel van de werkvorm	Strategis wordt ingezet om op een interactieve manier stedelijke ontwikkelingen direct te kunnen tekenen en berekenen. Door de grafische interface zijn input en output eenvoudig over te brengen in een taal die iedereen begrijpt. Diverse reken- en simulatiemodellen, bijvoorbeeld voor grond- en vastgoedexploitatie, zijn gekoppeld het grafische (GIS) deel om de kwantitatieve uitkomsten in de sessie te kunnen presenteren.
Resultaat (<i>halen</i>)	Nieuwe inzichten en eventueel consensus over de inrichting van een (stedelijk) gebied. Hoeveelheden, uitgedrukt in m, m ² , m ³ , € en tijd, worden expliciet benoemd.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brengen</i>)	Deelnemers aan een Strategis sessie moeten voldoende kennis en autoriteit hebben om binnen het gebied keuzes voor verschillende functies te kunnen maken. Het huidige aantal functies in het model is ca. 250.
Benodigde informatie vooraf	<i>Een toepassing vereist al overeenstemming zaken als problemen, kansen, actoren en gewenste/mogelijke oplossingen in een gebied.</i> Gebiedsgrenzen, geometrie bestaande situatie, financiële gegevens m.b.t. vastgoed, eigenaarschap, demografische gegevens, en ecologische gegevens. Voorwaarde is dat de informatie relevant is voor het proces, en dat de bestandstypen voor GIS toepasbaar zijn.
Benodigde tijd	Inputvoorbereiding: ca. 1-4 dagen Sessie: ca. ½ dag tot 5 dagen
Benodigde hardware	PC, MIMIO bord, beamer
Sectortoepassing	Stedelijke vernieuwing, lokale economie, woningbouw, ontwikkeling bedrijventerreinen
Toepassing op één of meerdere personen	Strategis sessies kunnen met zowel één actor of meerdere actoren worden afgewerkt.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Strategis is alleen toepasbaar als een opdracht wordt gegeven aan de Strategis groep. Er geldt een “no go, no pay” garantie.
Kosten van toepassing	Afhankelijk van de tijdbesteding tegen een gangbaar uurtarief.

Strategis	
Aanwezigheid facilitator	De aanwezigheid van één facilitator is noodzakelijk. Dit hangt samen met de opdracht per toepassing die aan Strategis wordt gegeven.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De gebruiker heeft geen speciale kennis van GIS nodig. Wel dient de gebruiker de wil en kennis te hebben om nieuwe functies in te tekenen op het MIMIO bord.
Flexibiliteit	Het model kan eenvoudig output van andere instrumenten (mobiliteit, milieu etc.) verwerken. De database kan per project op maat worden gemaakt (# functies, begrippen etc.)
Structurering van werkwijze	De keuze van mogelijke toekomstige functies in een gebied kan per project verschillen. Zo worden bij aanvang van een sessie impliciet keuzes gemaakt.

N

Tekenen met actoren	
Doel van de werkvorm	Expliciet maken informatie, bijv. volledige groep van relevante actoren door initiële groep van actoren.
Resultaat (<i>halen</i>)	Geheel of gedeeltelijke overeenstemming over relevante actoren, knelpunten en kansen.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	In creatieve werkvormen komt de inbreng uit de deelnemers zelf.
Benodigde informatie vooraf	De samenstelling en de vraagstelling aan de groep. De leider bepaald een tekenopdracht(en) (bijv. het uitzicht 10 jaar geleden, een object dat “staat” voor een actor etc.) die voor de rest van de sessie het uitgangspunt de discussie vormt.
Benodigde tijd	Een sessie kan 1 à 4 uur duren.
Benodigde hardware	
Sectortoepassing	Het is een generiek instrument, maar is vooral geschikt voor interactieve gebiedsprocessen.
Toepassing op één of meerdere personen	Een groep moet uit 4 à 5 personen bestaan.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De groepleider bepaald de tekenopdracht en leidt de daaropvolgende discussie waarin de alle relevante actoren worden geïdentificeerd.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De methode is zeer transparant en richt zich volledig op de deelnemer.
Flexibiliteit	Zeer flexibel en complementair met andere creatieve werkvormen.
Structurering van werkwijze	De methode is zeer open, omdat het zich richt op onderliggende associaties van deelnemers.

TOPIC	
Doel van de werkvorm	TOPIC beoogt ondersteuning te bieden bij de eerste fase van beleidsvoorbereiding: het ontwikkelen van een onderbouwde probleem- en doelstelling en een daarop afgestemd plan van aanpak. Hiernaast beoogt TOPIC ondersteuning te bieden bij interactieve planvorming.
Resultaat	
Benodigde informatie tijdens gebruik	<p>TOPIC bevat vele functionaliteiten voor ondermeer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventarisatie van relevante informatie vanuit een actor-gerichte, een systeem gerichte en een probleemgerichte invalshoek; • het vergroten van het overzicht van inhoud en samenhang van de onderwerpen in de verschillende thema's m.b.v. een concept mapping tool. • de beoordeling van het relatieve belang dat actoren aan de verschillende onderwerpen hechten • het op een gerichte wijze uit de database lichten van relevante informatie met behulp van een rapport tool • het schetsen van de ligging van verschillende onderwerpen m.b.v. een kaart tool
Benodigde informatie vooraf	
Benodigde tijd	
Benodigde hardware	PC. Wanneer TOPIC wordt ingezet in participatieve sessies is het erg interessant om het te kunnen gebruiken in combinatie met de SmartBoard technologie (electronisch whiteboard dat een applicatie op een groot aanrakingsgevoelig projectiescherm toont).
Sectortoepassing	alle sectoren
Toepassing op een of meerdere personen	groupware (maar kan ook 1 op 1 worden toegepast)
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Tegenwoordig uitsluitend toegepast door RIKS (die er voor bepaalde sectoren andere toepassingen heeft bijverzonnen).

Kosten van toepassing	Opzetten en mogelijk licentie
Aanwezigheid facilitator	Gewenst
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Zeer gebruikersvriendelijk en hoge transparantie
Flexibiliteit	groot
Structurering van werkwijzen	stroomlijnen probleemidentificatiefase

O

Urban Strategy	
Doel van de werkvorm	Urban Strategy biedt een overzicht van de bebouwde omgeving. Daarin kunnen interactief veranderingen aangebracht worden (bijvoorbeeld: woonwijk erbij, weg afsluiten, alleen schone vrachtwagens toelaten in milieuzone, enz.) en de gevolgen daarvan voor de kwaliteit van de leefomgeving worden onmiddellijk getoond. Dit wordt gedaan met state-of-the-art rekenmodellen.
Resultaat (<i>halen</i>)	Aanpassingen in gebouwde omgeving weer te geven op het gebied van mobiliteit, luchtkwaliteit, geluid, externe veiligheid, grondwater, slagschaduw, duurzaamheid en kosten/baten.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	Kentallen en geometrie van één of meerdere ingrepen in de gebouwde omgeving die als input dient tijdens de sessie voor de onderliggende modellen.
Benodigde informatie vooraf	<i>Een toepassing vereist al overeenstemming zaken als problemen, kansen, actoren en gewenste/mogelijke oplossingen in een gebied.</i> Voorwaarde is dat de informatie relevant is voor het project, en dat de bestandstypen voor GIS toepasbaar zijn.
Benodigde tijd	Varieert sterk per toepassing
Benodigde hardware	PC, beamer

Urban Strategy	
Sectortoepassing	Elke denkbare stedelijke ontwikkeling (woningbouw, kantoren, tankstations, infrastructuur, groenontwikkeling etc.)
Toepassing op één of meerdere personen	Meerdere personen
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Urban Strategy is alleen toepasbaar als een opdracht wordt gegeven aan de BU Leefgebied en Gezondheid van TNO.
Kosten van toepassing	Variabel
Aanwezigheid facilitator	Aanwezigheid van meerdere experts noodzakelijk
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	De uitgebreide toepassingsmogelijkheden op modelgebied maken het model ondoorzichtig en niet-inzetbaar voor de ongeoefende gebruiker.
Flexibiliteit	Het instrument is breed inzetbaar (voor alle soorten gebouwde omgeving) en eenvoudig uit te breiden. Het is echter niet makkelijk om een "light" toepassing te maken, en de omvang stelt hoge eisen aan het onderhoud.
Structurering van werkwijze	Het uitgebreide kwantitatieve cq modelmatige karakter van US kan "teveel aandacht opeisen"; daarom is een goed voortraject in het proces een vereiste.

P

Voordeel/nadeel analyse	
Doel van de werkvorm	Op de meest eenvoudig denkbare manier in groepsvorm beoordelen van alternatieven.
Resultaat (<i>halen</i>)	Een kwalitatieve beoordeling van oplossingen door actoren.
Benodigde informatie tijdens gebruik (<i>brenge</i>)	De denkbeelden van deelnemers. Voorwaarde is wel dat ze een goede kennis hebben van de alternatieven.
Benodigde informatie vooraf	Goed gedefinieerde oplossingen, eventueel aangevuld met kwantificaties. Daarnaast moet de sessie goed zijn voorbereid; er moet een onderscheid tussen de rondes waarin alternatieven worden beoordeeld op voor- en nadelen, en een ronde waarin wordt gevraagd hoe elk nadeel geminimaliseerd kan worden.
Benodigde tijd	2-4 uur
Benodigde hardware	
Sectortoe passing	Het is een generiek instrument.
Toepassing op één of meerdere personen	De groep kan bestaan bij voorkeur tussen de 5 en 15 personen.
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	
Kosten van toepassing	
Aanwezigheid facilitator	De facilitator leidt de discussie en verduidelijkt vragen.
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Ze er transparant en gebruiksvriendelijk.
Flexibiliteit	De methode is zeer complementair.

Bijlage 2 – Nog nader te beschouwen werkvormen

De volgende voorbeelden van werkvormen zijn nog nader te beschouwen. Dit houdt in dat zij in eerste instantie niet passen binnen de voorgestelde procesarchitectuur en dus (vooralsnog) niet zijn opgenomen in het overzicht.

- BOS Life Schelde
- Delphi methode
- Deltabasics / McTools
- Deltaverkenner
- EDSS
- Expert beoordeling / evaluatie
- Hoorzitting / inspraakavond
- KRW verkenner
- Maquette / 3D-visualisatie
- Modeldemonstratie
- Nieuwsbrief
- Referendum
- Voorlichtingsbijeenkomst
- Website
- Wikipedia / webforum, weblog, blog, bulletin board

BOS Life Schelde (WL Delft Hydraulics, Vrije Universiteit Brussel en RWS)	
Doel van M&I	Beleidsondersteunend systeem voor het waterkwaliteitsbeheer van de Schelde en de kustzone.
Werkwijze	Informatiesysteem, modellsysteem en analysesysteem geënt op bestaande WL modules.
Sectortoepassing	Waterbeheer
Benodigde hardware	PC
Toepassing op een of meerdere personen	demonstratiekarakter
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	vrij beschikbaar, maar reeds gedateerd. Verder uitsluitend te gebruiken voor de (Wester)Schelde
Kosten van toepassing	geen
Aanwezigheid facilitator	gewenst

BOS Life Schelde (WL Delft Hydraulics, Vrije Universiteit Brussel en RWS)	
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	BOS opgezet voor gebruikersvriendelijke analyse van strategieën en scenario's
Flexibiliteit	beperkt
Vastleggen werkwijzen	stroomlijnt oplossingenfase

Delphi methode

Inventarisatie, clustering en rangschikken van ideeën, issues, etc

Deltabasis - McTools (WL Delft Hydraulics)	
Doel van M&I	Verkrijgen van morfologisch systeeminzicht en beschrijven van kustveiligheid.
Werkwijze	Data analyse en beschrijven en afwegen van verschillende alternatieven. Het instrument maakt gebruik van beschikbare morfologische databases waar middels Matlab routines en een user interface analyses op kunnen worden uitgevoerd. Deltabasis is een dedicated McTools toolbox.
Sectortoepassing	watersector, veiligheid, ruimte,..
Benodigde hardware	PC's
Toepassing op een of meerdere personen	Als analyse instrument voorbereidend nvt, maar als demonstratieinstrument betreft het groupware
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	Afhankelijk van dataprovider en softwaredistributor (licenties & kostenplaatje in ontwikkeling)
Kosten van toepassing	Afhankelijk van licentie
Aanwezigheid facilitator	Voor groepsessies is een facilitator nodig
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	Afhankelijk van de dataset breed toepasbaar en te gebruiken bij beoordelen alternatieven. Transparantie is hoog.
Flexibiliteit	Relatief groot (maar wel afhankelijk van beschikbare routines)
Vastleggen werkwijzen	veel vrijheid en niet sturend

Deltaverkenner (RIKZ en WL Delft Hydraulics)	
Doel van M&I	De Delta-verkenner is een hulpmiddel om beheerders, gebruikers en deskundigen met elkaar te laten praten en te laten discussiëren. Door informatie bijeen te brengen over zowel de huidige status van de Deltawateren als de toekomstige status als gevolg van mogelijke maatregelen, scheidt de verkenner een gemeenschappelijk en objectief kader waarbinnen gezamenlijk naar oplossingen kan worden gezocht.
Werkwijze	De Delta verkenner benadert de Delta als hydrologische eenheid (Rijkswateren), zodat inzicht wordt verkregen hoe de watersystemen met elkaar zijn verbonden. Hiernaast wordt aangegeven hoe gebruikersfuncties worden beïnvloed door een bepaalde maatregel. Scenario's als combinatie van externe factoren en maatregelen kunnen worden geëvalueerd aan de hand van optreden van problemen bij gebruikersfuncties (aangegeven middels stoplichten).
Sectortoepassing	Informatie en analyse-instrument voor de watersector (Delta-gebied).
Benodigde hardware	Delft Decision Support Systeem dat draait op PC's
Toepassing op een of meerdere personen	groupware
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	algemeen beschikbaar
Kosten van toepassing	Financieren van voorbereidende opzet
Aanwezigheid facilitator	Niet strikt noodzakelijk
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	hoge mate
Flexibiliteit	gehele Delta, maar wel gericht op rijkswateren.
Vastleggen werkwijzen	stroomlijnt en ondersteund analyse en beoordelingsproces

EDSS	
Doel van M&I	Er is een generiek Beslissingsondersteunend Systeem voor estuaria ontwikkeld. Dit EDSS (Estuarium Decision Support System) bevat een innovatief instrument dat via kwalitatieve modellering een snelle verkenning van het systeem mogelijk maakt. Het is operationeel gemaakt voor de Westerschelde en het Yangtze-estuarium in China.
Werkwijze	Het EDSS ondersteunt de integrale aanpak door zowel de discussie tussen de deelnemers van het proces, als de informatie die daarbij hoort, te structureren. Dit levert een efficiënte aanpak op. De structuur wordt aangebracht met een beleidsanalytisch raamwerk dat stappen definieert in het beleidsproces. Alle deelnemers aan het beleidsproces kunnen hun eigen doelstellingen en criteria hanteren en van daaruit in gesprek gaan met de partners. Ze kunnen eigen pakketten maatregelen (strategieën) en externe variabelen (scenario's) samenstellen, die aan modellen kunnen worden aangeboden. Alles wordt vanuit een gemeenschappelijke schil aangestuurd. Dit geheel maakt het EDSS een bijzonder krachtig hulpmiddel om verschillende deelnemers van het debat elkaar beter te laten begrijpen. Het EDSS bevat een innovatief instrument dat een snelle verkenning van het systeem mogelijk maakt. Hierbij worden kwalitatieve relaties tussen systeemvariabelen opgesteld en kunnen maatregelen vervolgens ook 'doorgerekend' worden. Daarmee wordt aangegeven welke orde effecten verwacht mogen worden. Kwantitatieve analyse is mogelijk door informatie af te tappen van diverse 'expert-modules'. Dit zijn softwareprogramma's die één of meer modellen en hun databases omvatten.
Sectortoepassing	Water
Benodigde hardware	PC
Toepassing op een of meerdere personen	groupware (als demonstratie)
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	invoergegevens

EDSS	
Kosten van toepassing	adviseringskosten
Aanwezigheid facilitator	gewenst
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	gebruikersvriendelijke en zeer transparante werkomgeving
Flexibiliteit	groot
Vastleggen werkwijzen	structureert en formaliseert

Expert beoordeling / evaluatie

Onafhankelijke (kwaliteits)controle

Hoorzitting / inspraakavond

Concept

Een hoorzitting of inspraakavond heeft als generieke vorm die van een (semi-) gestructureerde bijeenkomst van enkele tientallen personen. Het programma omvat doorgaans één of meer presentaties van de kant van de beslissers, gevolgd door een plenaire discussie waarbij vooral de belanghebbenden de vragen stellen. De communicatie lijkt meerzijdig (een open dialoog tussen beslissers en belanghebbenden) maar is het niet. De functie van de bijeenkomst is het verkrijgen van inzicht in de knelpunten die door de belanghebbenden worden gepercipieerd. De informatiestroom beslisser → belanghebbende gaat meestal vooraf aan de bijeenkomst in de vorm van stukken, zodat de presentaties meer een 'opfrisfunctie' hebben.

Inbedding in besluitvormingsproces

Hoorzittingen/inspraakavonden vereisen input in de vorm van concrete voorstellen. Dit kunnen zowel (concept)probleemstellingen als (concept)oplossingen of concrete maatregelen zijn. Een hoorzitting/inspraakavond kan dus functioneel zijn als verbinding tussen de voorbereidingsfase en de probleemarticulatiefase, maar ook kort na ordening van knel- en pluspunten of van oplossingen. Wanneer het stadium van concrete oplossingen is bereikt, maken hoorzittingen deel uit van de reguliere inspraakmogelijkheden.

Mogelijke technische ondersteuning

De mogelijkheden voor IT-toepassing bij hoorzittingen / inspraakavonden zijn beperkt, omdat ze afbreuk doen aan de sociale beleving van dit type bijeenkomst. Indien het toetsenbord de zaalmicrofoon vervangt krijgt een hoorzitting / inspraakavond het karakter van een ideeën-inventarisatie zoals hierna beschreven.

KRW verkenner (RWS, WL Delft Hydraulics, STOWA, Alterra, TU Delft)	
Doel van M&I	Met behulp van de KRW-Verkenner kunnen maatregelpakketten worden beoordeeld zonder gebruik te hoeven maken van complexe modellen. De effecten van maatregelpakketten worden op stroomgebied-kaarten gevisualiseerd ter ondersteuning van de communicatie met bestuurders en belanghebbenden.
Werkwijze	De KRW-Verkenner geeft daarbij globale oplossingsrichtingen van maatregelen op het niveau van een (deel)stroomgebied. Voor een nadere uitwerking van maatregelen op het schaalniveau van waterlichamen zullen meer specifieke en gedetailleerdere reken-instrumenten nodig zijn.
Sectortoepassing	Water
Benodigde hardware	PC
Toepassing op een of meerdere personen	groupware
Beschikbaarheid & voorwaarden voor gebruik	beschikbaar
Kosten van toepassing	voorbereidend gebiedsgericht werk
Aanwezigheid facilitator	handig
Transparantie & gebruikersvriendelijkheid	zeer gebruikersvriendelijk en gemakkelijk instrument om het effect van verschillende maatregelen of combinaties van maatregelen te vergelijken.
Flexibiliteit	Instrument wordt momenteel reeds in heel Nederland toegepast (incl. de West Brabant case).
Vastleggen werkwijzen	nvt

Maquette, 3D computer animatie

Representatie werkelijke situatie d.m.v. beeld

Modeldemonstratie

Concept

Tijdens een modeldemonstratie worden belanghebbenden geconfronteerd met een (prototype) model van het systeem waarvoor beleid of beheerplannen gemaakt (moeten) worden. Het model is een weergave van een selectie van aspecten van het probleemgebied. Het model is erop gericht om de gebruiker inzicht te geven in de complexiteit van het systeem, de mogelijke instrumenten en de onzekerheid van de effecten van maatregelen. Afhankelijk van de gebruikersvriendelijkheid van het modelsysteem (software) kan de belanghebbende het model zelfstandig verkennen of tijdens een workshop gezamenlijk doorlopen. Met name de modeldemonstraties met een uitgesproken workshop-karakter onderscheiden zich van voorlichtingsbijeenkomsten door de actieve deelname van belanghebbenden in het proces inzicht te verwerven in de complexiteit van het probleemgebied. De organisatoren van de workshop (beslissers) stellen deelnemers (belanghebbenden) in staat om zelfstandig of in groepen informatie te verzamelen en te toetsen aan eigen inzichten en ideeën. Het doel van de workshops is om een leerproces te stimuleren en is minder gericht op overdracht van kennis. De hoeveelheid informatie die ter beschikking gesteld wordt is groter dan bij voorlichtingsavonden en de deelnemer heeft meer keuzemogelijkheden in de manieren van probleemverkenning. Echter, de inzichten die verworven kunnen worden in de materie worden begrensd door de organisator van de workshop. Dit is een belangrijk verschil met de meerzijdige werkvormen.

Inbedding in besluitvormingsproces

Niet per se fasegebonden; dit hangt nl. deels af van de aard van het model. Modellen die realistische doemscenario's weergeven kunnen als trigger in de voorbereidingsfase worden ingezet. De hiervoor genoemde workshops zijn met name geschikt voor probleemverkenning en voor het verkennen of construeren van toekomstscenario's t.b.v. probleemarticulatie. Modellen voor *impact assessment* vinden hun toepassing met name bij het ordenen van oplossingen.

Mogelijke technische ondersteuning

Modeldemonstraties stoelen in belangrijke mate op informatietechnologie. Hoewel het model in kwestie niet per se een computatief karakter hoeft te hebben (men denke aan causale diagrammen, grafieken, impact matrices), is computerondersteuning voor presentatie een basisvereiste. Meestal gaat het echter om complexe computatieve modellen.

Nieuwsbrief

Frequente (non-) specifieke informatievoorziening

Referendum

Breed uitgezette toetsing van standpunten

Voorlichtingsbijeenkomst

Concept

Ook deze werkvorm heeft maar weinig toelichting. Het betreft synchrone communicatie tussen beslissers en belanghebbenden in de vorm van presentaties (vaak gevolgd door een vragenronde) gericht op verstrekken van informatie aan de belanghebbenden. Net als de hoorzitting/inspraakavond behoort de voorlichtingsbijeenkomst daarom tot de categorie van eenzijdige werkvormen. Het grote verschil tussen beide werkvormen is dat bij een voorlichtingsbijeenkomst het onderwerp waarover informatie wordt verstrekt in principe (nog) niet ter discussie staat.

Inbedding in besluitvormingsproces

Niet aan specifieke fasen gebonden. Een voorlichtingsbijeenkomst tijdens de voorbereidingsfase kan de transparantie van het besluitvormingsproces te bevorderen. Voorlichting voorafgaand aan de probleemarticulatiefase of het genereren van oplossingen kan participatie in die fasen bevorderen, na afloop kan het draagvlak voor de probleemafbakening resp. de verzameling oplossingsalternatieven vergroten.

Mogelijke technische ondersteuning

Toepassing van IT geeft aan voorlichtingsbijeenkomsten meer het karakter van een modeldemonstratie.

Website

Via internet beschikbaar overzicht van diverse informatie (website, wikipedia)

Wiki / webforum, weblog / blog / bulletin board

Discussie- en kennisdistributieplatform op internet

Bijlage 3 – Voorbeeld categorisatie / ordening: generieke activiteiten

Generieke activiteit = voorbereiding voor interactief proces / kick off

Specifieke toepassing =

- interview
- enquête
- gebiedsanalyse
- actoranalyse/krachtenveldanalyse
- rollenspel

Generieke activiteit = brainstormen (divergentie)

Specifieke toepassing =

- geeltjes
- gdi
- brainwrite
- smartmap

Generieke activiteit = prioriteren, ordenen, stemmen, afwegen (convergentie)

Specifieke toepassing =

- interactief mca (gis)
- interactief kba
- smartmap
- gdi
- stemmachine
- scoretabel

Generieke activiteit = systeemanalyse / kennis over hoe zit iets in elkaar / oorzaak-gevolg binnen een gebied

Specifieke toepassing =

- mindmapping
- topic
- morfologische analyse
- spelvorm
- simulatie
- reframing

Tevens is het mogelijk om meer algemene werkvormen te duiden die informatie vastleggen, zoals een database of maquette. Ook als met kaarten gewerkt wordt kan gedacht worden aan GIS-toepassingen hieromtrent.